

Vladimir TONCEA

GEOPOLITICA BAZINULUI MĂRII NEGRE

PORNIND DE LA GEOPOLITICA BAZINULUI DUNĂRII

Note de curs pe baza lucrării de doctorat din 2006

Evoluția geopolitică a frontierelor în Bazinul Dunării

2009

CUPRINS

CURSUL 1	FLUVIILE, BAZINELE FLUVIALE, MĂRILE ȘI OCEANELE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ	3
	a. FLUVIILE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ	3
	b. BAZINELE FLUVIALE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ	4
	c. MĂRILE ȘI OCEANELE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ	6
CURSUL 2	BAZINUL MĂRII NEGRE - COMPLEXITATEA GEOGRAFICĂ	8
	1. MAREA NEAGRĂ	8
	2. ȚĂRI CU IEȘIRE LA MAREA NEAGRĂ	9
	3. BAZINUL MĂRII NEGRE	10
CURSUL 3	SISTEMUL GEOPOLITIC	14
CURSUL 4	SISTEMUL GEOPOLITIC FLUVIAL	17
CURSUL 5	SISTEMUL GEOPOLITIC MARITIM	21
CURSURILE 6, 7 și 8		25
BAZINUL DUNĂRII ȘI BAZINUL MĂRII NEGRE		25
ÎN ANTICHITATE, EVUL MEDIU, PÂNĂ ÎN 1800		25
	Conturarea sistemelor geopolitice	25
	Dezvoltarea sistemelor geopolitice	26
	a. Înaintarea romană	26
	b. Năvălirile barbarilor și migratorilor ; Scindarea Imperiului Roman	27
	c. Cruciadele ; Evoluția organizărilor politice	29
	d. Năvălirea mongolilor	29
	e. Înaintarea otomană	30
	f. Războiul de 30 de ani	32
	g. Înaintarea Habsburgică	32
	h. Afirmarea Rusiei	33
	i. Politica napoleoniană	34
CURSURILE 9, 10 și 11		35
PERIOADA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ		35
	a. Congresul de la Viena	35
	b. Revoluțiile de la 1848	36
	c. Războiul Crimeei și urmările sale	37
	d. Criza orientală	39
	e. Războaiele Balcanice	40
	f. Primul Război Mondial	41
	g. Perioada interbelică	43
	h. Al Doilea Război Mondial	44
	i. Perioada postbelică; Regimurile comuniste	45
	j. Căderea Comunismului; Conflicte și reorganizări pe harta politică	47
CURSUL 12	CONCLUZII LA SISTEMUL GEOPOLITIC AL MĂRII NEGRE ȘI DUNĂRII	49

CURSUL 1

FLUVIILE, BAZINELE FLUVIALE, MĂRILE ȘI OCEANELE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ

a. FLUVIILE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ

În literatura geopolitică, a fost abordată mai întâi importanța fluviilor și mai apoi cea a bazinelor hidrografice în ansamblul lor. Se poate vorbi chiar de un concept de “fluvialitate”, care derivă din atracția exercitată permanent pentru comunitățile umane. În privința fluviilor două au fost în principal tendințele dominante, tendințe însă antagonice:

I) fluviul ca frontieră naturală și barieră strategică. Fluviul ca frontieră naturală se evidențiază mai ales în cadrul strategiilor militare la început: Rhinul și Dunărea pentru romani, Dunărea pentru bizantini. Geopolitica germană a criticat încă de la început conceptul de frontieră naturală, mai ales în privința Rhinului. Rhinul, în opoziție cu gânditorii francezi datorită problemelor istorice a stabilirii frontierei dintre Franța și Germania, era considerat ca fiind un fluviu german. Din școala de gândire germană amintim următorii teoreticieni: Ludwig Uhland, Karl Haushofer (care aduce în sprijinul afirmațiilor sale și discursurile Lordului Curzon din 1907). El afirma că “Fluviile, ca și mările, sunt elemente care unesc și nu despart oamenii.” Această teorie a lui Karl Haushofer este criticată de Jacques Ancel care arăta în 1936 că geopolitica germană uzează de teoria unității bazinului hidrografic atunci când această argumentare folosește. Michel Foucher, afirma și el mai târziu în timp, că este destul “de rar ca o frontieră să urmeze pe toată lungimea sa un singur tip de element hidro-topografic”.

- În general teoriile geopolitice românești subliniază “unitatea spațiului românesc”, spațiu caracterizat prin atributele “carpato – danubian – pontic”, la nivel politic ținându-se frontierele naturale : Dunărea, Tisa și Nistrul (Brătianu în 1919 în fața Consiliului celor Zece. Atât pentru spațiul cuprins între aceste frontiere naturale, cât și pentru cele adiacente (Dobrogea, Transnistria) se făcea apel la criteriul etnic pentru trasarea frontierelor (Vintilă Mihăilescu Sabin Manuilă).

- Exemple în care fluviul îndeplinește funcțiunea geopolitică de frontieră cuprind, pe lângă Rhin și Rio Grande, între Mexic și Statele Unite.

II) fluviul ca factor de dominație, control, access și expansiune. Teoria este practică mai ales tot de geopolitica germană: Friedrich Liszt, în 1841, Rudolf Kjellen (“Problema celor trei fluvii”, 1917), Karl Haushofer (spațiile de expansiune : spre nord pe Elba, pe Rhin și pe Dunăre. Pe de altă parte, controlând fluviul, poți controla toate aspectele care se leagă de acesta (comerț, transport etc.). În privința controlului fluviului, de o mare importanță este controlul fluviului la vărsarea sa, hegemonia asupra acesteia ducând implicit la dominarea “în amonte”, tot a aspectelor legate de fluviu. Importanța gurilor Dunării este subliniată de E. P. Botez, Karl Marx, Grigore Antipa. Mulți gânditori și savanți români subliniază “dependența” de Dunăre dar și dependența Dunării de Marea Neagră și de strâmțorile care o leagă de Marea Mediterană, de la Gheorghe Brătianu, George Vâlsan, la Ilie Sfetiuc, Iulian Cârțină și Grigore Posea.

În lucrarea “Dicționar de geopolitică”, Aymeric Chauprade și François Thual accentuează atât pe importanța geopolitică a controlului gurilor de vărsare cât și controlul izvoarelor. De asemenea se subliniază rolul geopolitic al fluviului pentru ieșirea din situația de enclavă și acces la mare, ca și importanța care derivă de aici.

b. BAZINELE FLUVIALE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ

Pentru abordarea bazinului hidrografic în geopolitică, primele încercări de teoretizare au fost tot cele germane, în special ale lui Haushofer, care așa cum am văzut mai sus susținea unitatea pe care o oferă din punct de vedere etnic un bazin hidrografic, în cazul Rhinului, în tendința de a revizui granița dintre Germania și Franța de pe Rhin. De asemenea, am prezentat mai sus reacția franceză la aceste teorii. După cel de al Doilea Război Mondial, interesul pentru resursele de apă și legătura dintre ele și conflicte se evidențiază mai ales în cazul gândirii geopolitice din ultimele decenii. Literatura care discută despre conflictele internaționale, face apel recent la conceptul de “resursă geopolitică”, fiind acea resursă vitală, care are o anumită răspândire ce traversează granițele politice și care este sursă de conflict. Răspândirea crește potențialul conflictual. Westing în 1986 sugerează că “lupta pentru resursele limitate de apă poate conduce la tensiuni politice și chiar la războaie”. Gleick (1993) descrie resursele de apă ca fiind ținte militare și politice, exemplificând cu Nilul și Iordanul. Remans (1995) utilizează studiile de caz din Orientul Mijlociu, Asia de Sud și America de Sud ca “exemple binecunoscute” când apa a dus la conflicte armate. Samson și Charrier în

1997 scriau că multe “conflicte legate de resursele de apă sunt deja aparente”. Butts sublinia în 1997 faptul că istoria este plină cu exemple de conflicte violente legate de apă, citând patru resurse de apă din Orientul Mijlociu.

Literatura geopolitică se centrează mai ales, în acest domeniu, pe zonele în care apa este o resursă sub stres, datorită condițiilor de mediu aride (Africa și mai cu seamă Orientul Apropiat): Davis, Marks și colaboratorii (1980), Stauffer (1982), Schmida (1983), Stork (1983), Cooley (1984), Westing (1986), Falkenmark (1986), Dillman (1989), Beaumont (1991), Myers (1993). În aceeași zonă de interes se plasează și lucrările lui Gleick (1993), Libiszewski (1995), Wolf (1995) și Remans (1995) care fac însă distincții fine privind cauzele conflictelor și evită în mod evident sintagme ca “război pentru apă”. Neville Brown realiza în 1994 un studiu în care apa este privită ca resursă strategică.

Teoriilor care abordează legătura dintre resursa de apă și conflicte li se alătură lucrările care evidențiază legătura dintre apă și cooperare, care prevalează după 1950. De asemenea există numeroase abordări care se centrează pe rolul factorului geografic în conflicte : influență, facilitator, sursă. Din aceste lucrări se va evidenția conceptul de “teritoriu hidrostrategic”, anume acel teritoriu care are valoare strategică datorită resurselor de apă pe care le deține. De asemenea se discută conceptul de “securitate de mediu”, analizându-se legătura dintre mediu, resurse și conflictele violente. Dacă chiar și în cazul când apa este o resursă redusă cantitativ, enumerarea unor conflicte care au ca sursă apa, este dificilă, în cazul în care resursa respectivă nu se află sub stres, situația e cu atât mai complicată.

Aymeric Chauprade și François Thual aminteau de luptele dintre Brazilia și Peru pentru Bazinul Amazonului. Ei adăugau de asemenea: “bazinul principal al unui fluviu este adesea locul de formare al unor popoare, al unor state” (Myanmar pe Irrawaddy, Thailanda pe Menam, Laos pe Mekong, Vietnamul pe Hong Ha, Pakistanul pe Indus etc.).

De o mare importanță sunt aspectele legate de dinamica înregistrată de cumpăna de ape, mai ales când ea se suprapune cu frontiera. Numeroase conflicte au ca bază de plecare divergențele reieșite în urma evoluțiilor dinamice, în timp și spațiu.

După 2000, la Departamentul de Geostiințe al Universității de Stat din Oregon se desfășoară un program intitulat “Baza de Date pentru dispute transfrontieră privind apa”, care cuprinde o bază de date cuprinzând peste 400 înțelegeri și acorduri internaționale privind apa, pentru perioada 1820 – 2002. De asemenea programul colectează datele biofizice, socioeconomice și geopolitice legate de bazinele hidrografice internaționale.

c. MĂRILE ȘI OCEANELE ÎN LITERATURA GEOPOLITICĂ

Mările și oceanele au fost abordate de literatura geopolitică încă de la început, în special de școala americană de gândire care dezvoltă strategia navală.

Alfred Mahan (1840 – 1914), amiral al marinei americane, autor al lucrării “The Influence of Sea Power upon History”, publicată în 1890. Mahan considera că S.U.A. trebuia să renunțe la politica izolaționistă conform doctrinei Monroe, de neintervenție în afara continentelor americane și să domine mările și oceanele.

Julian Corbett (1854 – 1922). Profesor la Naval War College și la Oxford el urmărește în lucrarea “Principii de strategie navală” (1911) stabilirea condițiilor pentru stăpânirea mărilor.

John Nicholas Spykman (1893 – 1943). Teoria sa, centrată mai mult pe țărmuri, se bazează pe gândirea lui Halford Mackinder (1861 – 1947), modificându-i viziunea. Mackinder definea epicentrul fenomenelor geopolitice plecând de la conceptul de centru geografic. În jurul acestui pivot sau “inimă a lumii” (heartland) se articulează dinamica geopolitică ale planetei. Spykman considera că cel care domina rimlandul, domina Eurasia și prin consecință întreaga lume. Influențată și de Spykman s-a dezvoltat politica de “îndiguire” aplicată de S.U.A. în perioada postbelică pentru sistemul socialist de state euroasiatice. Teza containment-ului Uniunii Sovietice într-un spațiu controlat este reactualizată de Kennan, fost ambasador al S.U.A. la Moscova într-un articol din “Foreign Affairs” din 1947.

Geograful Jacques Ancel (1879 – 1943) considera marea, frontieră prin excelență, ca factor de apropiere mai mult decât de separare.

Julien Freud investigă în lucrarea « Qu est-ce que la politique », publicată în 1967, puterile maritime (thalassopolitica puterilor).

Gândirea geopolitică axată pe problematica mărilor va renaște după 1980 pe linia trasată de Mackinder, pe temele sale favorite:

- superputerile maritime (Captain Stephen Wentworth Roskill, 1984; Modelski și Thomson, 1988; Gray, 1988; Girardet, 1989; Gallois, 1990; Chaliand, 1990; Eric Grove, 1990; Couteau – Begarie, 1985, 1995; Geoffrey Till, 1994);
- controlul mărilor și insulelor importante (Couteau – Begarie, 1985, 1987, 1993; Besnault, 1992; Cordonnier, 1995; Vigarie, 1995; Catley și Keliat, 1997; Simpson – Anderson,

1997).

Stephen Wentworth Roskill tratează aspectele privind puterea maritimă la început în 1962 dar cu reformulări în 1984 în “The strategy of Sea Power”.

Herve Coutau Begarie abordează spațiul Atlanticului de Sud (1985), Pacificului (1987) și Oceanului Indian (1993). Într-o primă lucrare el analizează puterea maritimă sovietică (1983).

Eric Grove va analiza direcțiile generale de dezvoltare în domeniul puterii maritime în lucrarea “The Future of Sea Power”, publicată în 1990.

Geograful Andre Vigarie a creat conceptul de maritimitate. În viziunea sa, marea va juca un rol din ce în ce mai important în cazul puterilor de mâine, argumentând și prin constatarea creșterii volumului schimburilor comerciale pe calea mărilor.

Aymeric Chauprade și François Thual analizează în Dicționarul de geopolitică publicat în 2000 conceptul de maritimitate. Ei afirmă că mările nu au importanță geopolitică decât prin perspectiva uscaturilor pe care le unesc. La acest concept autorii cuplează și termenul de “strâmtoare” și cel de “canal”, cu rolul lor în zăvorâre, respectiv în dezenclavare.

La Institutul Național de Studii Strategice din cadrul Universității Naționale de Apărare din Washington apare în 2002, sub conducerea lui Sam Tangredi, lucrarea “Globalization and Maritime Power”, care prezintă imperativele puterii navale în cadrul contextului mondial globalizat.

CURSUL 2

BAZINUL MĂRII NEGRE - COMPLEXITATEA GEOGRAFICĂ

1. MAREA NEAGRĂ

Marea Neagră este o mare continentală mărginită de Europa de Sud – Est, Europa de Est, Caucaz și Peninsula Anatoliană. Conectarea cu Marea Mediterană prin Marea Egee este asigurată de Strâmțurile Bosfor (*İstanbul Boğazı*) și Dardanele (*Çanakkale Boğazı*), care cuprind între ele Marea Marmaralei.

Strâmtoarea Bosfor (numele însemnând “vadul boului”) este cea mai îngustă strâmtoare din lume utilizată de traficul maritim internațional. Desparte Tracia turcească sau Rumelia de Anatolia. Are 30 km lungime, cu o lățime maximă de 3700 m la intrarea din nord, lățime minimă de 700 m între Kandilli și Aşiyan și de 750 m între Anadoluhisarı și Rumelihisarı. Adâncimea variază între 36 și 124 m.

Strâmtoarea Dardanele, cunoscută și ca Hellespont în Antichitate, desparte Peninsula Gallipoli de Anatolia. Are lungimea de 61 km și lățimea varrind de la 1,2 la 6 km, cu o adâncime medie de 55 m. Adâncimea maximă de 82 m. Curentul de suprafață, mai rece și mai puțin sărat merge din Marea Marmaralei spre Marea Egee, cel de adâncime mai cald și mai sărat mergând invers, rezultând un aport de apă spre Marea Egee de 300 km³.

În Nord – Estul Mării Negre se găsește Marea Azov, unită prin Strâmtoarea Kerch. Singura peninsulă a Mării Negre, Peninsula Crimeea, are o suprafață de 27 km² și o lungime a țărmului de aproape 1000 km.

Suprafața Mării Negre este 436400 km², adâncimea maximă – 2212 m, volumul – 547000 km³, lungimea maximă – 1175 km.

Coordonate geografice:

46°33' - 40°56' N

27°27' - 41°42' E

Suprafața bazinului drenat

2 300 000

km²

Lungimea totală a țărmurilor

4 340

km

2. ȚĂRI CU IEȘIRE LA MAREA NEAGRĂ

TURCIA

Țărul turcesc al Mării Negre (1778 km) este organizat în 7 regiuni și 25 provincii: Regiunea 10 (Istanbul), Regiunea 21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli), Regiunea 42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova), Regiunea 81 (Zonguldak, Karabük, Bartın), Regiunea 82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop), Regiunea 83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) și Regiunea 90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane). Acestea acoperă o suprafață de 152,670.86 km² reprezentând 19,5% din suprafața țării. În 2000, populația zonei era de 23.810.870 reprezentând 32,6% din populația țării.

În 2006, cel mai mare număr de populație în Turcia este înregistrat în Istanbul (11.622.257 locuitori), cu o densitate de 2237 locuitori/km², fiind unul din cele mai mari centre industriale și comerciale ale Turciei. Cea mai scăzută populație se înregistrează în 82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) cu 781.870 locuitori și densitate de 30 locuitori/km².

BULGARIA

Țărul bulgăresc are lungimea de 300 km. Suprafața regiunilor de la Marea Neagră acoperă 34.400 km² (30,9% din suprafața țării) cu o populație de 2.131.572 locuitori (27,6 % din totalul populației țării). Regiunile de la Marea Neagră sunt: Regiunea de Nord – Est (districtele Varna, Dobrich, Shumen, Targovishte) și Regiunea de Sud – Est (districtele Burgas, Sliven, Yambol, Stara Zagora). Densitatea populației a zonei este de 59,4 locuitori/km², mai mică decât media pe țară (69,9 locuitori/km²).

ROMÂNIA

Țărul românesc, cu lungimea de 245 km, face parte din Regiunea de Dezvoltare Sud – Est, , care acoperă 35.762 km², reprezentând 15% din totalul suprafeței țării, fiind a doua regiune ca mărime dintre cele 8 ale țării. Include 6 județe: Brăila, Buzău, Constanța, Galați, Tulcea, Vrancea.

În 2004, regiunea includea 2.850.318 locuitori, reprezentând 13,1% populația țării. Densitatea de 79,7 locuitori/km² este sub media pe țară (90,91 locuitori/km²). Cea mai mare densitate este înregistrată în Județul Galați (139,5 locuitori/km²), dominat de centrul industrial și comercial omonim, cea mai mică fiind în județul Tulcea (29,9 locuitori/km²). Rețeaua de localități a Regiunii Sud – Est include 33 orașe, dintre care cel mai mare este Constanța (309.965 locuitori).

UCRAINA

Țărul ucrainean însumează 1.628 km. Regiunile (oblast) de la Marea Neagră sunt în număr de 6, aflate în Sudul și Sud – Estul țării: Odeska (U1), Mykolayivska – U2 (ambele cu ieșire la Marea Neagră), Khersonska – U3 (cu ieșire la Marea Neagră și la Marea Azov), Zaporizka (U5) și Donetska – U6 (ambele cu ieșire la Marea Azov), ca și Republica Autonomă Crimeea (U4) și Sevastopol (cu ieșire la Marea Neagră și la Marea Azov).

Regiunile acoperă o suprafață de 166.194 km², reprezentând 27,3% din totalul țării. Numărul locuitorilor – 13.215.800 (în decembrie 2005) reprezentând 27,5% din totalul populației țării. Densitatea populației este echivalentul mediei pe țară: 79,5 locuitori/km². În Oblast Donetska densitatea este mai mare – 174 locuitori/km², pentru Khersonska și Mykolayivska este de 40 și respectiv 50 locuitori/km².

RUSIA

La țărmul rusesc la Marea Neagră (însumând 475 km) sunt trei regiuni ale Rusiei: Republica Adygheya, Krasnodar krai (R1), Regiunea Rostov (R2). Cele trei regiuni însumează 184.600 km², din care 100.800 km² revin Regiunii Rostov. Densitatea regiunilor este de 54,06 locuitori/km². 58% din populație stă în mediul urban. Republica Adygheya se găsește în centrul regiunii Krasnodar krai.

GEORGIA

Georgia acoperă o suprafață de 69.700 km², având o populație de 4.661.473, cu o densitate de 67 locuitori/km². 52% din populație locuiește la oraș. Localitățile se află așezate pe coastă sau pe văile râurilor. Cele mai importante râuri sunt Kura (care se îndreaptă spre Marea Caspică), pe care se găsește capitala Tbilisi, respectiv Rioni (care se varsă în Marea Neagră), pe care se află localitatea Kutaisi. La extremitățile țărmului se găsesc două regiuni cu tendințe autonomiste: Adjaria (spre Turcia) cu reședința la Batumi și Abkhazia (spre Rusia) cu reședința la Suhumi. În Georgia sunt 100 diferite grupuri etnice. Georgienii sunt cei mai numeroși (83,8%), fiind urmați de azeri (6,5%), armeni (5,7%) și ruși (1,5%).

3. BAZINUL MĂRII NEGRE

Un aspect important al Mării Negre este aportul neobișnuit de mare al râurilor în această mare relative mică, semi-închisă: Dunărea, Nistrul, Bugul, Niprul, Donul, Kubanul, Rioni.

Niprul, Dnipro (ucraineană), Dnepr (rusă), Dnepro (bielorusă)

Lungime (km): 2 285

Bazin hidrografic (km²): 503 000

Debit (m³/s): 1 605

Țări: 3

Populație: 33 000 000

Izvorând în Sud – Vestul Rusiei, la o altitudine de 220 m de pe panta sudică a Podișului Valdai, la Vest de Moscova, nu departe de izvoarele Volgăi, Niprul curge spre Sud, prin Bielorusia, apoi spre Sud prin Ucraina, vărsându-se în Marea Neagră. Este al treilea fluviu ca lungime din Europa și al doilea care se varsă în Marea Neagră. Bazinul său hidrografic se împarte 58% în Ucraina, 24% în Bielorusia și 18% în Rusia.

33 milioane locuitori trăiesc în Bazinul Niprului, din care 22 milioane trăiesc în Ucraina. Fluviul trece prin Smolensk (350.000) în Rusia, Mogilev (350.000) în Bielorusia, prin capitala Ucrainei – Kiev (3.000.000), Cherkasy (290.000), Kremenchuk (237.000) și Dnepropetrovsk (1.200.000).

Bazinul Niprului include 300 hidrocentrale și câteva baraje mari. Fluviul este navigabil pe 1.677 km, timp de 10 luni cât nu îngheață. Reprezintă o importantă arteră navigabilă pentru Europa de Est, afluenții navigabili fiind Berezina, Pripet (cu mlaștini), Sozh și Desna. Niprul a suferit mari schimbări prin realizarea a numeroase lacuri de acumulare. Hidrocentralele, centralele nucleare (Chernobîl este una dintre ele), industriile grele au dus la grave probleme ecologice.

Don, Duna (tătară), Tanais (în Antichitate)

Lungime (km): 1 970

Bazin hidrografic (km²): 422 000

Debit (m³/s): 870

Țări: 2

Populație: 22 000 000

Donul este al patrulea fluviu ca lungime în Europa. Bazinul acoperă o suprafață de 425 600 km² (87% în Rusia și 13% în Ukraine). Cel mai mare afluent este Doneț. Alți afluenți: Voronezh, Khoper și Medveditsa. Afluentul Severskiy Donetsk este unul din cele mai poluate râuri ale Europei.

Un canal leagă Donul de Volga. El are 102 km și pornește de lângă Volgograd.

Izvorăște din Rusia, la Sud – Est de Moscova, lângă Tula. Curge pe o distanță de 1 950 km, prin Voronej, trece prin Rostov și se varsă în Golful Taganrog în Marea Azov.

Donul este o arteră importantă pentru transportul grânelor și cărbunelui. Rostov-na-Donu este principalul port pe Don. Cunoscut în Antichitate drept Tanaïs, Don a fost o arteră comercială de pe vremea sciților. Secțiunea inferioară a Donului este inundată anual. Cea mai importantă a avut loc în secolul XIX. Navigabil în majoritate, nivelul apei este foarte scăzut în august iar între noiembrie – decembrie până în martie – aprilie este acoperit cu gheață. Pescuitul este foarte important pe Don.

Dunărea, Donau (germană), Dunaj (slovacă), Dunav (sârbo-croată și bulgară), Dunay (rusă)

Lungime (km): 2 857

Bazin hidrografic (km²): 817 000

Debit (m³/s): 6 500

Țări: 19

Populație: 81 000 000

Bazinul Dunării - Harta fizica

Dunărea, al doilea mare fluviu al Europei după Volga, atât ca lungime cât și ca debit, reprezintă o adevărată axă a Europei Centrale, pe care o leagă de Marea Neagră. Izvorăște din Munții Pădurea Neagră din Germania prin două izvoare (Brege și Brigach) și se varsă în Marea Neagră prin cele trei brațe: Chilia, Sulina și Sf. Gheorghe. În drumul său, străbate teritoriul a 10 țări (Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, România, Bulgaria, Moldova și Ucraina) și 4 capitale (Viena, Bratislava, Budapesta și Belgrad).

Bazinul hidrografic al Dunării este împărțit de 19 state europene: Albania, Austria, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Germania, Ungaria, Italia, Macedonia, Republica Moldova, Polonia, România, Serbia, Muntenegru, Republica Slovacă, Slovenia, Elveția și Ucraina.

CURSUL 3

SISTEMUL GEOPOLITIC

În general, în literatura geopolitică abordarea sistemică se plasează pe mai multe nivele de cuprindere:

- nivelul global. În unul din numerele din 1998 a publicației *Parameter* a Colegiului Armatei S.U.A. se făcea diferența dintre sistemul geopolitic închis din perioada Războiului Rece, când se definiseră clar superputerile, aliații și prietenii, precum și strategiile bipolare, și sistemul geopolitic deschis ce i-a urmat. De asemenea în 1999, Thomas Friedman sublinia caracterul de globalizare pe care îl are sistemul geopolitic mondial după 1989, față de echilibrul de forțe care îl caracteriza anterior;
- nivelul regional (în 2002, Nikolay Hovhannessian de la Academia de Științe a Armeniei descria un sistem geopolitic stabilit în prezent în zona Orientului Mijlociu și Transcaucazia);
- nivelul statal (de la primele forme până la imperii, la federații, confederații etc.). În concepția lui Zdravko Batzarov de la Institutul pentru Studii Regionale și Internaționale din Sofia, sistemul geopolitic se definește ca grup de societăți umane organizate (state, uniuni tribale, comunități din marile imperii etc.) cu valori culturale comune, aspecte similare de civilizație și cu obiective comune. Georgios Prevalakis vedea și el Imperiul Otoman ca fiind un sistem geopolitic modelat pe o centralizare militară combinată cu o descentralizare politică, economică și culturală
- nivelul substatal. John Mackinlay și Randolph Kent afirmă că separarea facțiunilor care sunt în conflict, e dificilă, deoarece au fost parte a aceluiași sistem geopolitic.

Sistemul geopolitic credem că se poate defini ca ansamblul rezultat din raporturile între interesele diversilor actori internaționali, care gravitează în jurul unui element, spațiu, areal geografic sau în jurul unui traseu.

Un sistem geopolitic începe să se edifice când între interesele a doi actori internaționali încep să se stabilească anumite raporturi. Raporturile ce se stabilesc între interesele actorilor internaționali pot fi:

- conflictuale (când interesele unuia sunt în contradicție cu interesele celuilalt);
- consensuale (când interesele unuia sunt în concordanță cu interesele celuilalt).

Actorii politici internaționali care participă la construirea unui sistem geopolitic pot să se găsească sau nu în perimetrul spațiului geografic sau elementului geografic care definește respectivul sistem geopolitic. Actorii care nu se găsesc în respectivul perimetru se manifestă ca puteri regionale, continentale sau chiar planetare în cadrul sistemului geopolitic respectiv. Cei care se regăsesc în cadrul teritoriului sistemului geopolitic pot fi la rândul lor puteri regionale, continentale sau chiar planetare dar și puteri ale acelui sistem geopolitic, state sau teritorii tampon, “marionetă” sau “capete de pod”.

Un sistem geopolitic poate să fie inclus într-un sistem geopolitic mai cuprinzător sau subiecte ale unui sistem geopolitic pot participa și în alte sisteme geopolitice.

Starea care caracterizează în general un sistem geopolitic este cea de echilibru al raporturilor dintre interese, un echilibru în care numărul și magnitudinea raporturilor conflictuale sunt inferioare celor consensuale.

Energia conflictuală dintre interesele actorilor politici internațional poate crește, având diferite moduri de manifestare: necooperare pe anumite planuri, sancțiuni, restricții, concurență neloială etc. Uneori se poate apela la instanțe superioare de ordin juridic care să soluționeze conflictul.

Când energia conflictuală dintre interesele unor actori politici internaționali crește până la nivelul beligerant, se extinde starea conflictuală și pentru celelalte raporturi de interese și au loc reconfigurări structurale în cadrul sistemului geopolitic pentru a se restabili echilibrul de forțe. Dacă acesta nu se restabilește și se menține tensiunea, pot apărea acțiuni ale actorilor politici cu energie beligerantă. În fața acestor acțiuni se pot înregistra mai multe tipuri de manifestare:

- ripostă. În urma conflictului pot să apară modificări în structura atât a sistemului geopolitic respectiv (prin reorientarea intereselor actorilor politici) cât și în structura actorului implicat, atât în ceea ce privește populația cât și teritoriul. Modificările pe care le suportă teritoriul se reflectă în dinamica frontierelor. De obicei un conflict militar se încheie cu semnarea unor tratate de pace care sunt rezultatul noului echilibru stabilit.
- nonacțiune. Și în acest caz se pot înregistra modificări în structura atât a sistemului geopolitic respectiv (prin reorientarea intereselor actorilor politici) cât și în structura actorului vizat, la nivelul populației și teritoriului, în detrimentul actorului inactiv. Actorul puternic poate impune datorită forței superioare anexiuni

de teritorii, marcate în plan juridic prin acorduri.

- apelarea la instanțe superioare, de ordin militar, juridic sau politic. În urma soluționării de către instanța respectivă a conflictului se pot înregistra modificări în structura sistemului geopolitic și a actorilor politici.

În consecință, sistemul geopolitic este un sistem dinamic și evoluează sub acțiunea raporturilor de putere.

După crearea unei noi structuri a sistemului geopolitic (când are loc o reorientare și o reconfigurare a raporturilor dintre interesele actorilor politici), intensitatea cu care se manifestă interesele actorului politic internațional este dată de puterea sa.

Raporturile de putere se metamorfozează în timp ca mod de manifestare, trecând de la aspectele ce țin de dinamica frontierelor (dinamică ce se materializează ca urmare a unor conflicte armate), la cele ce țin de economie, de protecția mediului etc. Raporturile de putere rămân însă constante în esența lor. Tendințele geopolitice rămân în linii mari constante, chiar când o organizare politică este înglobată de o alta, tendințele geopolitice se transferă noii puteri. În perioada contemporană ele tind să se schimbe dintr-un registru în altul, trecând din sfera evoluției de frontiere în sfera raporturilor de dominare în multiple domenii ale vieții internaționale. De asemenea așa cum am observat, interesele raportate la un anumit element geopolitic, evoluează la rândul lor.

Un sistem geopolitic își schimbă structura în etape istorice. Structura unui sistem geopolitic se schimbă atât cantitativ cât și calitativ:

- schimbarea de ordin cantitativ este reprezentată de schimbarea direcțiilor de manifestare a intereselor, în urma schimbării frontierelor și implicit a dimensiunii actorilor politici internaționali;
- ierarhizarea elementelor sistemului geopolitic din punctul de vedere al puterii, structurează “pe vertical” sistemul, în mod calitativ;

CURSUL 4

SISTEMUL GEOPOLITIC FLUVIAL

Un fluviu internațional creează în jurul său un sistem geopolitic, un ansamblu de raporturi de interes.

Apa unui bazin hidrografic fluvial sau fluviul respectiv joacă uneori multiple roluri:

- resursă vitală pentru oameni, plante și animale și sursă de apă pentru activități industriale. Apa reprezintă resursă pentru viața organismelor. Privită ca resursă, sunt importanți de analizat doi parametri, atât cantitatea cât și calitatea. Cantitatea, încă din cele mai vechi timpuri trebuia să acopere nevoile vitale ale organismelor. Nu întâmplător, primele civilizații omenești sunt legate de țărmurile fluviilor. Folosirea apei unui fluviu pentru alimentare cu apă sau pentru irigații s-a perfecționat în decursul istoriei. Primele civilizații au apărut în legătură cu mari fluvii: Nilul (Egiptul, acest „dar al Nilului”), Tigrul și Eufratul (Mesopotamia), Dunărea (civilizații neolitice), Fluviul Galben, Indusul, Gangele și Brahmaputra. În situația în care resursa hidrică se află sub stres, fluviul a determinat formarea unui sistem geopolitic la nivel de bazin hidrografic, încă din cele mai vechi timpuri. De asemenea calitatea, care este în strânsă corelație cu scopul în care resursa este utilizată, este foarte importantă, mai ales odată cu creșterea impactului activităților umane în perioada contemporană. Problema calității apei a determinat deplasarea abordării până la nivel de bazin hidrografic;
- mediu de viață. Un bazin hidrografic reprezintă sediul a numeroase și diverse ecosisteme. Protecția acestora a căpătat o importanță sporită, fiind abordată de convenții internaționale, la nivel regional și mondial. Această abordare este prioritară în rolul jucat de ecosistemele respective pentru activitățile turistice sau de recreere. De asemenea, pentru populațiile riverane, un fluviu a reprezentat tot timpul o sursă de pește și de alte produse acvatice, încă din cele mai vechi timpuri;
- sursă de materiale (nisip, pietriș etc.) și minerale (nisipuri aurifere, cuarțifere etc.). Pentru un fluviu internațional, importantă este dispunerea arealelor respective față de frontierele naționale.
- cale de transport. Pentru diversele ambarcațiuni, de la cele mai rudimentare la cele mai sofisticate, calea de transport reprezentată de apă a fost folosită în diverse scopuri, de

la transportul propriu, la transportul de persoane, mărfuri și alte bunuri sau produse, transporturi cu caracter militar, transportul de materii prime, materiale, deșeuri etc. ;

- element strategic. Așa cum am afirmat, un fluviu este deopotrivă atât frontieră naturală (mai ales în partea inferioară a cursului) și barieră strategică cât și factor de dominație, control, acces și expansiune. Frontierele pot urma cursul fluviului sau cumpăna de ape. Din punct de vedere al dominației, problema poate fi privită de la nivelul fluviului, până la nivelul întregului bazin hidrografic. Pentru rolul de frontieră se poate cita exemplul Rinului (între Franța și Germania) sau Rio Grande între Mexic și Statele Unite. Controlul izvoarelor este un factor important – Nilul pentru Anglia. Cumpăna de ape pentru mai multe fluvii este și ea foarte importantă: Brahmaputra, Changjiang (Yangtze), Mekong sau Amudaria. Bătălia pentru bazine hidrografice a fost o miză importantă din cele mai vechi timpuri: geneza Myanmarului în jurul lui Irrawaddy, a Laosului în jurul Mekongului, Vietnamului în jurul lui Hong Ha (Fluviul Roșu), Pakistanului pe Indus. Pentru controlul a unei părți cât mai mari din bazinul hidrografic s-au dus lupte acerbe: Brazilia și Peru pentru Amazon (1904 Brazilia câștigă teritorii vaste în detrimentul Perului. În 1942 Peru atacă Ecuadorul, separându-l de Brazilia. Chiar și în 1995 a avut loc o criză de frontieră între Ecuador și Peru pe seama arealelor uranifere și petrolifere.), Brazilia și Venezuela (în favoarea Braziliei), Venezuela cu Columbia pentru Orinoco și Venezuela cu coloniștii britanici pentru Essequibo (pe care s-a format Guyana Engleză). Brazilia se extinde între 1850 și 1910 pentru a cuprinde cât mai mult din Amazon dar și din Parana și Paraguay. Fluviul este un factor de control (în situația gurilor de vărsare), acces (pentru cursul navigabil mai ales) și expansiune (mai ales în perioada când transportul naval avea o importanță majoră). Pentru controlul gurilor fluviilor putem să amintim: România pentru Dunăre, Sambre pentru Belgia, Nieman pentru Lituania, Gambia (care pătrunde în Senegal), La Plata pentru Uruguay (Montevideo). Fluviul a reprezentat și un factor de penetrare și expansiune: Mekong pentru China, Niger pentru Imperiul Francez, Nilul pentru Imperiul Britanic, Congo pentru Belgia (Conferința de la Berlin din 1885). Fluviul este și un factor de dezenclavare: Dunărea pentru Austro-Ungaria, Paraguay, Uruguay și Parana pentru Paraguay.

- sursă de energie. Apa a fost utilizată pentru producerea energiei mecanice la început (mori și vântori), în perioada modernă fiind folosită și la producerea energiei electrice prin intermediul hidrocentralelor, adesea apele unui fluviu necesitând amenajări extinse (baraje) pentru producerea de energie. În perioada contemporană putem cita conflictele

violente dintre Turcia, Siria și Irak pe marginea abaterii Eufratului. Tot în această sferă a Orientului Mijlociu, în care apa este resursă geopolitică, apa e cauza unor tensiuni între Israel și Liban sau între Israel și Palestina. Ca resursă hidraulică apa a fost și este sursă de tensiuni dar și de cooperare: Porțile de Fier (România – Serbia) sau bazinul La Plata (Brazilia – Argentina – Paraguay);

- receptor pentru substanțe lichide, poluanți, deșeuri, ape uzate, ape epurate, ape de răcire etc. Pentru partea din aval de locul de recepție, fluviul devine agent poluator, punând în pericol celelalte funcțiuni ale sale, în special cele legate de viața oamenilor, plantelor, animalelor, floră și faună. Managementul apelor din punct de vedere al calității apelor a determinat, în perioada contemporană, extinderea sistemului geopolitic fluvial la nivelul întregului bazin. Pentru fluvii se pot aminti marile centrale nucleare care au nevoie de cantități mari de apă pentru răcire (pe Dunăre – Kozloduy, Belene, Cernavodă);

- agent distructiv. Apa unui fluviu este și un agent distructiv. Inundațiile, cantități sporite de apă desfășurate în timp redus, sunt pericole care au amenințat mereu populațiile și așezările, existând preocupări pentru lucrări împotriva inundațiilor din trecut. În perioada contemporană se înregistrează tendința de realizare a unui management integrat, la nivel de bazin hidrografic, atât din punct de vedere calitativ cât și cantitativ, inclusiv al construcțiilor de apărare împotriva inundațiilor (diguri și baraje). Digurile și barajele devin în caz de conflict puncte strategice. Ca exemplu se poate cita proiectul american care consta în distrugerea digurilor Fluviului Roșu (Hong Ha) din Vietnam.

Rolurile multiple jucate de apa unui fluviu au fost abordate diferit în timp și spațiu, trecând de la amenajările rudimentare la cele sofisticate, ajungând la stadiul actual în care gestiunea apei se realizează din perspectiva managementului integrat, desfășurat la nivel de bazin hidrografic, management care se face pe cei doi parametri aflați în dinamică permanentă: cantitatea și calitatea, pentru multiplele utilizări ale apei (consum, mediu de viață, transport, producere de energie etc.) și pentru multiplele roluri jucate.

Sistemul geopolitic fluviatil evoluează și el în etape istorice, ca orice sistem geopolitic. El începe să se contureze mai ales în legătură cu aspectele legate de asigurarea sursei de apă (mai ales pentru regiunile unde resursa hidrică este redusă), în legătură cu aspectele strategice și cu cele legate de transport. În privința rolului strategic și de transport, sistemul geopolitic fluviatil atrage actori politici neriverani, chiar și din afara respectivului bazin hidrografic. Tendințele actorilor unui sistem geopolitic fluvial sunt de a avea hegemonie asupra unei părți

cât mai mari din segmentul navigabil, asupra izvoarelor și vărsării fluviului, respectiv de a folosi fluviul pentru aspectele sale strategice (barieră naturală și cale de control, dominație, acces și expansiune). În perioada modernă și contemporană, ca urmare a dezvoltării societății omenești a crescut importanța folosirii apei pentru producerea de energie electrică dar în special a crescut importanța calității apei, managementul apei unui fluviu ajungând să se realizeze la nivel de bazin hidrografic. În schimb, aspectele legate de transport și navigație nu se mai pun în practică de pe poziții de dominație și forță, fiind reglementate de acte și documente juridice internaționale.

Sistemul geopolitic fluviatil al unui fluviu internațional evoluează în etape istorice, cuprinzând în prezent următorii actori:

- cei care se găsesc în cadrul respectivului bazin hidrografic. Dintre ei mai importanți sunt cei care dețin gurile de vărsare, părți din cursul navigabil al fluviului și afluenților (mai ales cei pentru care fluviul reprezintă singura cale de dez-enclavare) și izvoarele (importante mai ales în situația în care resursa hidrică se află sub stres în regiunea respectivă). Cei care nu fac parte din lista de mai sus dar care se găsesc în cadrul bazinului hidrografic respectiv sunt importanți la nivel de bazin hidrografic, din perspectiva cantității și calității apei;
- cei care formează puncte nodale de conexiune pe axele de transport ce includ respectivul fluviu și riveranii mărilor în care se varsă fluviul;
- actori politici internaționali ce sunt puteri ale sistemului politic regional sau mondial;
- puteri navale internaționale.

În trecutul istoric, la aceștia se mai adăugau cei care folosesc fluviul pentru rolul lui strategic și cei care sunt puteri navale. În viitor este posibil ca aspectele legate de managementul integrat să prevaleze, în cadrul sistemului geopolitic al unui fluviu internațional rămânând doar cei care se găsesc în cadrul respectivului bazin hidrografic.

CURSUL 5

SISTEMUL GEOPOLITIC MARITIM

Mările și oceanele creează în jurul lor un sistem geopolitic, un ansamblu de raporturi de interese.

Apa mărilor și oceanelor joacă uneori multiple roluri: element strategic. Marea, ca și fluviul, este deopotrivă atât frontieră naturală și barieră strategică cât și factor de dominație, control, acces și expansiune. Importantă din această perspectivă este configurația țărmurilor (accesibile dinspre mare sau favorizante lansărilor de pe uscat). De asemenea sunt importante insulele (care pot fi baze de lansare), peninsulele, istmurile (care pot fi străpunse de canale sau pot fi blocate pentru retrageri sau înaintări de trupe). Statele cu deschidere la mare au stabilite frontiere în domeniul marin. În prezent se pot diferenția: apele teritoriale (între linia țărmului și 12 mile marine în larg; 1 milă marină = 1.825 m; în această zonă toate vasele au drept de „trecere inocentă”, vasele străine nu pot pescui, folosi armele, deversa materiale poluante, spiona iar vehiculele submerse străine trebuie să meargă pe la suprafața apei și să arboreze steagul), zona contiguă (de la 12 la 24 mile marine în larg; statul căruia îi aparține zona aplică aici reguli privind poluarea, taxele, vama și imigrația), zona exclusivă economică (de la țărm la 200 mile în larg, în această zonă statul respectiv are drept absolut de exploatare a resurselor, mai ales pescuit și extragerea petrolului sau gazelor. Statele străine pot să navigheze în această zonă, să zboare peste această zonă, să întindă cabluri sau conducte subterane), platoul continental (șelful continental se poate extinde peste limita de 200 mile marine. Statul poate exploata materialele inerte și mineralele din această zonă, precum și viețuitoarele atașate de șelf). O problemă privind delimitarea frontierei este cea a suprapunerii zonei economice și a platoului continental între state vecine. Când statele nu ajung la o înțelegere în privința delimitării sau când delimitarea nu este impusă prin forță, se apelează de comun acord la arbitrajul Curții Internaționale de Justiție, în cazul în care respectivele state sunt semnatare ale Convenției Națiunilor Unite privind Legea Mării (UNCLOS), elaborată în urma Conferinței de la Geneva din 1956.

Pentru actorii internaționali enclavați tendința de ieșire la mare a fost mereu o constantă geopolitică, ea realizându-se și prin înaintarea în aval pe fluvii. Statele enclavizate desfășoară tendințe de înaintare spre mare. Uneori statele își folosesc vecinii pentru

dezenclavizare.

O tendință constantă a actorilor internaționali cu ieșire la mare a fost încercarea de a-și lărgi lungimea țărmurilor și deschiderea la mare sau asigurarea unei ieșiri la cât mai multe mări. Pentru un stat continental, un imperativ geopolitic este acela al găsirii ieșirii la cât mai multe mări și la găsirea unui balans între dezvoltarea puterii de acțiune terestră și maritimă. Unele state sunt și în prezent amenințate de negăsirea unui echilibru între continentalism și maritimitate. În sens contrar, a fost realizată și o dominație de pe țărm spre interior.

O problemă este și enclavizarea unor actori politici internaționali în urma tăierii ieșirii la mare prin teritorii alipite sau prin apariția unor state.

Insulele, părți ale mărilor și oceanelor, sunt și elemente geopolitice. Ele reprezintă relee pentru dominarea mărilor și oceanelor. În sens invers, insula a dorit tot timpul să controleze arhipelagul și țărmurile din apropiere. De o importanță asemănătoare dar diminuată se bucură și peninsulele, capurile avansate, respectiv istmurile de legătură cu continentul (pentru blocarea invadărilor prin debarcare sau în sens invers pentru apărarea strategică în cadrul unei peninsule).

Strâmtoarele au rolul de zăvoare pentru acces, care se pot deschide sau închide, după interes. Canalele au rolul invers strâmtoarelor. Ele realizează accesul pe un drum mai scurt.

- mediu de viață. Mările și oceanele reprezintă sediul a numeroase și diverse ecosisteme. Protecția acestora a căpătat o importanță sporită, fiind abordată de convenții internaționale, la nivel regional și mondial. Această abordare este prioritară în rolul jucat de ecosistemele respective pentru activitățile turistice sau de recreere. De asemenea, pentru populațiile dinvecinătate, marea a reprezentat tot timpul o sursă de pește și de alte produse acvatice, încă din cele mai vechi timpuri. Lupta pentru aceste produse se poata desfășura între națiuni. Pentru pescuitul balenelor regulile internaționale sunt reglementate de Comisia de specialitate a UNCLOS. Alte convenții pentru protecția speciilor marine sunt: Convenția privind conservarea resurselor de viață marine ale Antarcticii (Canberra, 1980), Convenția privind conservarea tonului din Atlantic (Rio de Janeiro, 1966), Convenția privind reglementările de pescuitului de balene (Washington, 1946).

- resursă de apă pentru oameni, animale și plante (prin intermediul irigațiilor). Prin intermediul desalinizării, apa mării devine sursă de apă potabilă. Acest procedeu este folosit doar în zonele cu lipsă de apă potabilă sau pe navele sau submarineele cu perioadă mare

de activitate pe mare;

- sursă de materiale (nisip, pietriș etc.), săruri, minerale, petrol și gaze. Un important aspect este cel al exploatării resurselor de petrol și gaze din platourile continentale, importantă fiind delimitarea granițelor maritime și delimitarea zonei economice. Un alt aspect care capătă accente internaționale este cel al exploatării nodurilor polimetali de pe fundul oceanelor;

- cale de transport. Pentru diversele ambarcațiuni, de la cele mai rudimentare la cele mai sofisticate, calea de transport reprezentată de apă a fost folosită în diverse scopuri, de la transportul propriu, la transportul de persoane, mărfuri și alte bunuri sau produse, transporturi cu caracter militar, transportul de materii prime, materiale, deșeuri etc. În privința transporturilor maritime, o problemă de nesiguranță o induc adesea activitățile de piraterie. În prezent, așa cum am afirmat mai devreme, navigația se desfășoară sub prevederile UNCLOS.

- sursă de energie. Apa mării este sursă de energie prin folosirea fluxului și refluxului (sisteme de flux, baraje, lagune cu flux etc.), a curenților marini, a energiei valurilor de suprafață, convertorii electrici de temperatură sau presiune. La aceste exemple se adaugă cele ale centralelor eoliene care pot fi poziționate pe coastele mărilor și oceanelor sau în largul lor. Probleme pot crea aceste centrale dacă sunt poziționate pe căile de mișcare ale păsărilor;

- receptor pentru substanțe lichide, poluanți, deșeuri, ape uzate, ape epurate, ape de răcire etc. Sunt două perspective de analiză a apei ca receptor, și anume ca receptor pentru materiile venite de la țărm sau ca receptor pentru materii venite din anumite „spoturi interne” de suprafață (insule, nave, platforme de foraj) sau de adâncime (submarine, conducte etc.). Un capitol important al abordării apei mării ca receptor îl reprezintă activitățile nucleare și accidentele legate de acestea: centralele nucleare amplasate pe țărmuri sau pe nave, navele și submarineele cu încărcătură nucleară sau cu propulsie nucleară, bazele de lansare nucleară de pe insule, baze pentru teste nucleare pe insule sau în adâncuri, baze pentru depozitarea deșeurilor nucleare pe insule sau în adâncuri.

O convenție internațională privind protecția mediului în cazul poluării de la nave este Convenția Internațională pentru Prevenirea Poluării de la nave (MARPOL 73/78) semnată la Londra în 1973 și modificată printr-un Protocol în 1978. Ea abordează reguli privind: petrolul, substanțele lichide dăunătoare transportate în vrac, substanțele periculoase transportate ambalat, scurgerile, gunoiul și poluarea aerului. La aceasta se adaugă Convenția privind Prevenirea Poluării Marine prin depozitarea deșeurilor și a altor materiale (Londra 1972),

Convenția privind Răspunderea Civilă în cazul poluării cu petrol (Bruxelles, 1969, 1976, 1984), Convenția pentru Stabilirea unui Fond de compensații în cazul poluării cu petrol (Bruxelles 1971), Convenția privind Răspunderea și Compensarea daunelor la poluarea cu substanțe periculoase și dăunătoare (Londra 1996), Convenția privind pregătirea, răspunsul și cooperarea în cazul poluării cu petrol (Londra, 1990), Convenția privind intervenția ărilor adânci în cazul poluării cu petrol (Bruxelles 1969). La aceasta se adaugă convenții regionale pentru protecția mărilor specifice.

- agent distructiv. Apa mărilor și oceanelor este și un agent distructiv, prin intermediul valurilor (valurile de furtună, valurile tsunami etc.), respectiv prin tornadele, cicloanele, uraganele, taifunurile care iau naștere în largul oceanelor și ajung pe țărm. Valurile tsunami, valuri de origine seismică, au survenit în urma cutremurelor, din cele mai vechi timpuri. De asemenea tornadele sau cicloanele, uraganele, taifunurile s-au manifestat violent din cele mai vechi timpuri.

Sistemul geopolitic maritim evoluează în etape istorice, cuprinzând în prezent următorii actori:

- cei cu deschidere la respectiva mare;
- cei care se găsesc în cadrul bazinului hidrografic al mării;
- cei care formează puncte nodale de conexiune pe axele de transport ce includ respectiva mare sau care se plasează pe respectivele axe;
- actori politici internaționali ce sunt puteri ale sistemului politic regional sau mondial;
- puteri navale internaționale.

CURSURILE 6, 7 și 8

BAZINUL DUNĂRII ȘI BAZINUL MĂRII NEGRE

ÎN ANTICHITATE, EVUL MEDIU, PÂNĂ ÎN 1800

Conturarea sistemelor geopolitice

Sistemul geopolitic al Mării Negre și Dunării s-a format treptat, încă din Antichitate. Etapele din Antichitate și Evul Mediu sunt următoarele:

- colonizarea de către greci a țărmurilor Mării Negre, încă din secolul VII î.Hr. Ei vor urca treptat pe Valea Dunării;

- stăpânirile din sudul Mării Negre - Lydia și Media (secolul VII î. Hr.) Media în totalitate (550 î.Hr.), apoi în est – legendara Colchida, urmată de la est la nord de triburile scitice, sarmatice, cimeriene iar la vest de organizările tracilor;

- expediția regelui persan Darius I pe țărmul de vest și nord al Mării Negre. Campania îi supune pe tracii schyrmiazi și nipsei din actuala Dobrogea și pe geți, sciții fugind din calea sa. Campania, desfășurată în 514-513 î. Hr., marchează începutul funcționării Dunării, în partea de vărsare, ca frontieră;

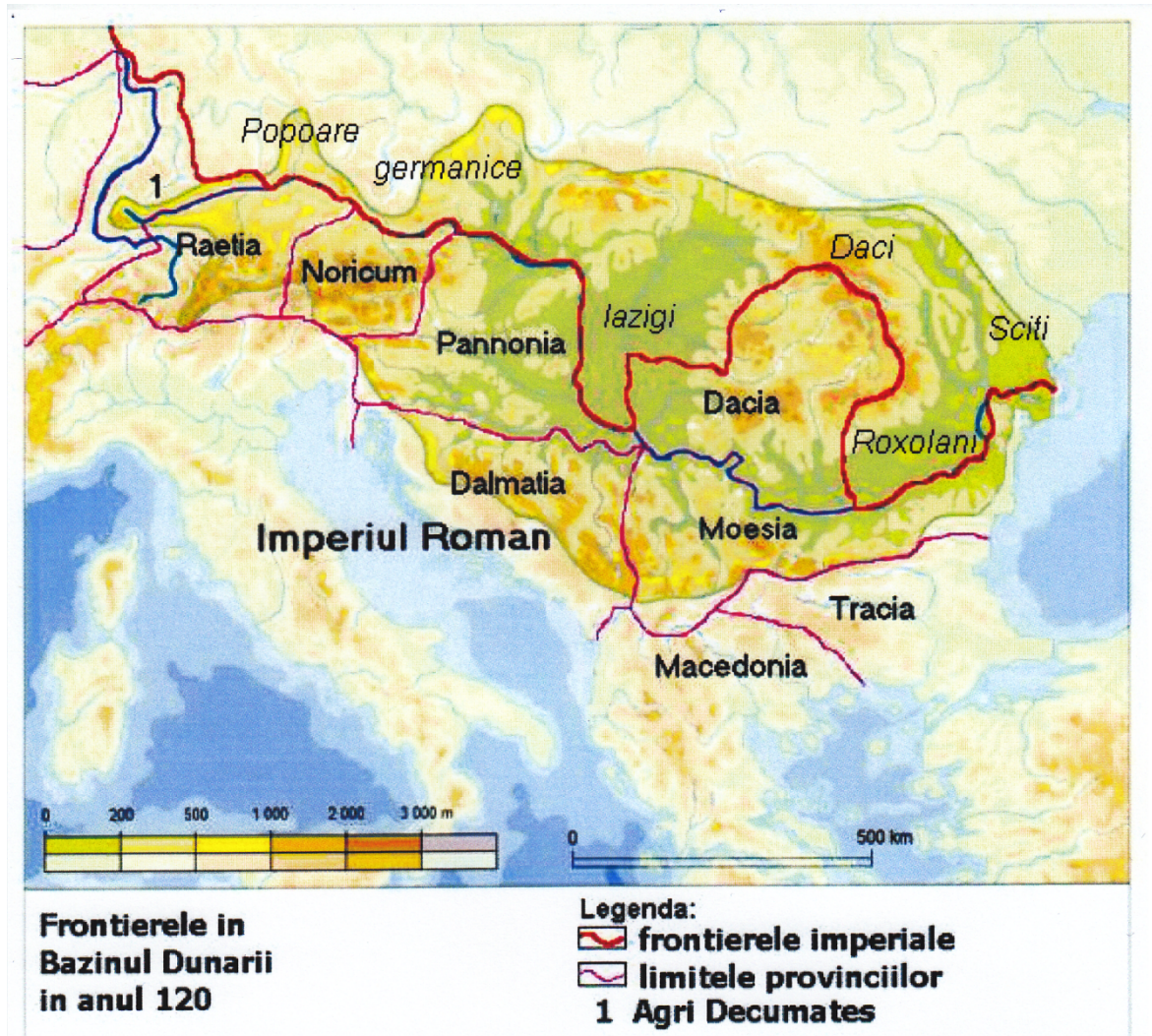
- rolul de frontieră al Dunării față de expansiunea scitică se menține și pentru regatul odrisilor din Tracia începând cu 480 î.H., fiind preluat pentru macedoneni în 341 î.H., când Filip al II – lea îi cucerește pe odrisi și apoi în 339 pe sciții și geții din Dobrogea;

- asigurarea strategică a liniei Dunării de Jos o va restabili Alexandru Macedon, fiul lui Filip al II-lea, în 339 î.H. prin expediția împotriva tribalilor care se localizau pe teritoriul din nord-vestul Bulgariei de azi și prin lupta cu geții de la nordul Dunării dusă cu aceeași ocazie;

- rolul strategic de frontieră al Dunării de Jos va fi spulberat pentru o mare perioadă de timp prin invazia celților în Balcani din 279 – 278 î.H.

Dezvoltarea sistemelor geopolitice

a. Înaintarea romană

Înaintarea romană se desfășoară la început în partea inferioară a Bazinului Dunării, la nordul Provinciilor Romane Macedonia, după formarea ei în anul 146 î.H., în luptă cu triburile trace, ilire și celtice.

În aceeași perioadă, Mithridates V Euergetes al Pontului, își extinde stăpânirea de pe malurile mării spre centrul Anatoliei cucerind Capadocia și preluând Paphlagonia (la vest de Pont, pe țărmul Mării Negre). El este urmat de succesorul său.

Până la începutul secolului II d.Hr. romanii ajung să stăpânească o mare parte din Bazinul Dunării și din Marea Neagră. În Bazinul Dunării succesiunea provinciilor era următoarea : Germania Superior, Rhaetia, Norricum, Pannonia Superior și Pannonia Inferior cu Dalmatia spre Adriatica, Dacia și Moesia Superior, Moesia Inferior.

În jurul Mării Negre, de la Gurile Dunării, se înșirau : Moesia Inferior, Thracia, Bithynia cu Pontul (pe litoralul Anatolian) urmată de Cappadocia care se întindea până la Caucaz, barând accesul regatului clientelar al Armeniei la Marea Neagră. Regiunea Peninsulei Crimeea și Marea de Azov se aflau incluse Regatului Bosforan, clientelar Romei. La vestul său începea influența Moesiei Inferioare. Cu împăratul Traian, stăpânirea romană ajunge la extinderea maximă, fiind urmată de retrageri și consolidări în vremea lui Hadrian.

b. Năvălirile barbarilor și migratorilor ; Scindarea Imperiului Roman

După retragerea romană din Dacia din 275 pe stânga Dunării se instituie stăpânirea triburilor germanice, cu triburile de daci din vechiul regat al Daciei și cu triburile sarmate de origine iraniană din răsăritul Munteniei.

În Europa au avut loc mai multe năvăliri ale popoarelor barbare, acestea împărțindu-se în trei grupuri : triburile germanice de goți (ostrogoți și vizigoți), franci, alemani, burgunzi și vandali, triburile iraniene ale alanilor nomazi și triburile mongole de huni.

În 390 Theodosius și perșii împart Armenia. Imperiul roman este împărțit la moartea lui Theodosius (395), în Imperiul roman de Apus cu capitala la Roma și Imperiul roman de Răsărit cu capitala la Constantinople, după o axă nord-sud care are pe Dunăre limita la Sirmium. În 496 Imperiul roman de Apus dispare, slăbit de pustiirea hunilor, sub loviturile germanilor, dispărând din Bazinul superior al Dunării.

Un al doilea val de popoare migratoare (secolele V și VI) a fost reprezentat de bavarezi care pătrund pe teritoriul actual al Bavariei încă din anul 488, rămânând până la sfârșitul secolului VII sub protectoratul francilor. În 788 Carol cel Mare îi încorporează în regatul său.

Al treilea val migrator îi aduce în Occident pe longobarzi și pe avari. Anul 566 reprezintă momentul în care neamul germanic al gepizilor stăpânitori în Bazinul inferior al Dunării este supus de migrația longobarzilor germanici care-și continuă drumul spre Italia.

În secolul VI începe să se desfășoare un fenomen foarte important, și anume, migrația slavilor pornită din ținutul cuprins între Vistula și Nipru.

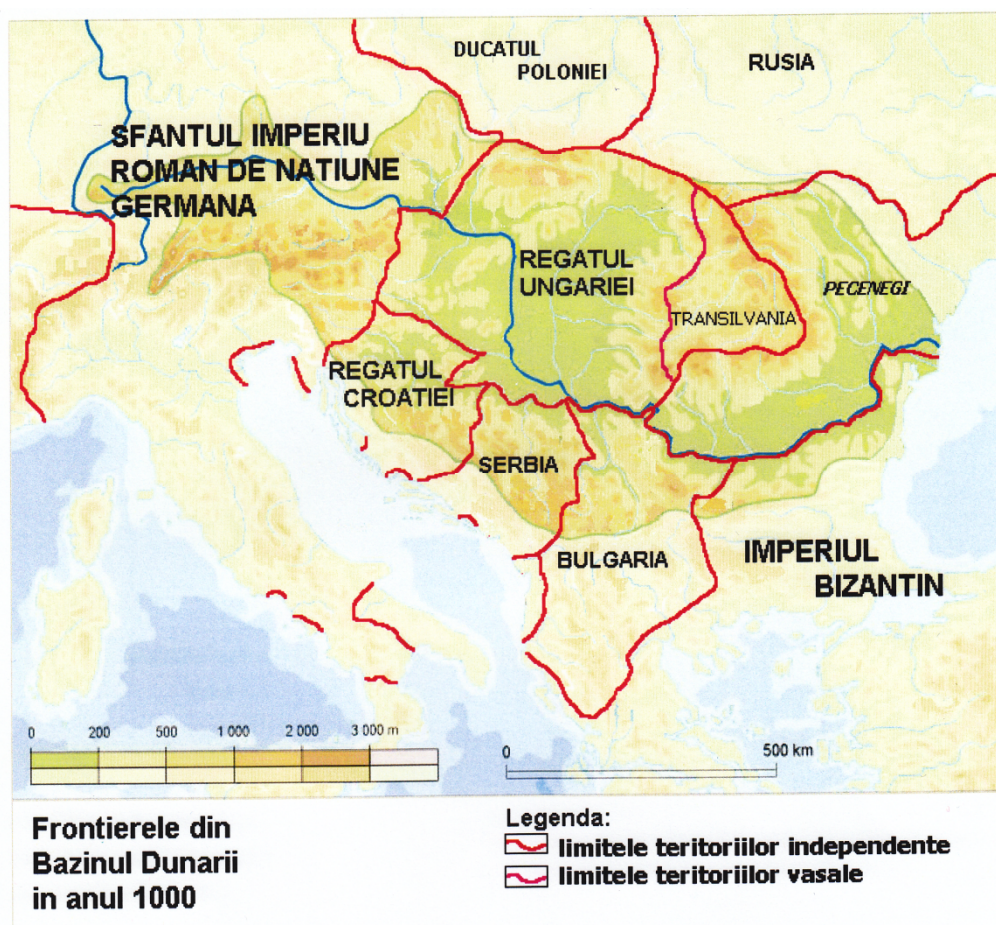
În secolele VII-XI din stepele eurasiatice ajung în Europa popoare nomade sau seminomade turco-mongole: bulgarii, chazarii, ungurii, pecenegii și cumanii.

În secolul VII khazarii vor lua locul avarilor la nordul Mării Negre, în 650 ei se

stabilesc în regiunea Donului. Khazarii ajung să controleze Crimeea, nod al drumurilor comerciale venind dinspre nord și o ramură a Drumului Mătăsii. Ei se vor alia cu Bizanțul în 731 contra arabilor în Caucaz, aceștia presând spre Marea Neagră (717 – 737).

La anul 800 Carol cel Mare va realiza un imperiu din Bazinul Superior al Dunării până la Pirinei, în urma unei serii de campanii militare în Italia, Spania, contra bavarezilor și avarilor din Bazinul Dunării. Prin Tratatul de la Verdun din 843, Imperiul este împărțit în trei, Ludovic Germanicul primind regiunile răsăritene germanice, incluzând Dunărea Superioară (Francia Orientalis).

În secolul IX sârbii, croații, muntenegrenii, moravienii, bulgarii și ulterior ungurii încep să se organizeze politic, fiind prinși între Bizantini și Imperiul Germanic, ajungând ca spre secolul XI să ființeze rușii la nordul Mării Negre, cumanii la est de Carpați, populația românească, bulgarii la sudul Dunării, sârbii cu muntenegrenii, ungurii în Panonia dominând spre est, pe croați și pe moravieni.

c. Cruciadele ; Evoluția organizărilor politice

Cruciadele se vor succeda în mai multe etape: « cruciada săracilor », după 1095, alta după 1096, « cruciada eșuată » din 1144, « cruciada regilor » în 1187, « cruciada reprobabilă » care asedia și cucerea Constantinopolul în anul 1204, cruciada din 1212, cruciada din 1229, cruciadele eșuate din jurul anului 1270.

Pornind de la o răscoală contra bizantinilor în 1185 vlahii împreună cu bulgarii se organizează prin Petru și Asan dominând spațiul înconjurător. Ioniță Caloianul va face pace cu Bizanțul dar va intra în conflict cu Imperiul Latin ce se înființase după cucerirea Constantinopolului de cruciați. Monopolul bizantin în Marea Neagră se sparge după aceasta, prin Veneția care contribuise la cucerirea cruciată.

Coroana maghiară va aduce Cavalerii Teutoni în anul 1211 Țara Bârsei până în 1225. În 1233 Severinul se va organiza administrativ-teritorial sub formă de banat, în urma conflictului dintre unguri și bulgari (răsăritul Banatului și apusul Olteniei). Se va înființa pe Milcov un episcopat al cumanilor, apropiat de Gurile Dunării.

d. Năvălirea mongolilor

Începând cu anul 1222 are loc năvălirea mongolă în Europa. Rușii și aliații lor cumanii sunt învinși în 1223 în lupta de la Kalga. Tătarii vor zdrobi cnezatele rusești. Apoi se vor împărți în două ramuri din care una înaltează spre vest prin Polonia spre Germania coborând prin Boemia spre Ungaria unde urma să se întâlnească cu cea de a doua ramură pornită să traverseze Carpații. Expedițiile mongole au succes deplin. După 1241 se va da ordinul de retragere generală. Tătarii vor constitui în nordul Mării Negre Imperiul mongol al Kâpciucului sau Hoarda de Aur, dominând spațiul până la Carpați. Pe rivalitatea lor cu Persia se va construi și conflictul din Marea Neagră dintre Genova și Veneția.

Ungaria se reconstruiește: în Banat Ordinul Ioaniților în 1247, subordonarea formațiunilor politice românești de la exteriorul Carpaților, în 1272 cucerirea Hațegului de la voievodul Olteniei, din 1240 intervenția în luptele interne ale banatului Bosnia.

În 1261 este recucerit Constantinopolul de către bizantinii de la Niceea, cu ajutor de la Genova, contra Veneției. Bizantinii domină la Marea Neagră.

Hoarda de Aur domină spațiul până la Carpați (1265), în Bulgaria (1280), la Pesta (1285), dominând în acest fel toată Dunărea inferioară. Între 1290 și 1312 are loc un război

intern implicând Genova și Veneția.

Prin victoria de la Posada din 1330, cu ajutor de la Hoarda de Aur, Basarab se emancipează de sub dominația maghiară, întemeind statul Muntenia (numit și Valahia sau Țara Românească). După 1331 sârbii cresc sub Ștefan Dușan.

În 1352, Dragoș reușește să întemeieze provincia Moldova, prin unirea sub o singură stăpânire a formațiunilor politice. Sub Bogdan Moldova se va emancipa de sub suzeranitatea maghiară, în 1365.

Profitând de războiul intern în Bizanț, Țara Cărvunei crește sub Dobrotiță din 1360, implicându-se în conflictul dintre bulgari și bizantini împreună cu maghiarii, amenințând Gurile Dunării și chiar și pe genovezi.

e. Înaintarea otomană

Profitând de criza internă din Bizanț, turcii otomani vor ocupa Galipoli în 1354. Aceștia vor înlocui tătarii cucerind teritorii extinse, vor cuprinde Marea Neagră în perimetrul stăpânirii lor, vor înainta treptat în Bazinul Dunării până în 1683, când după asediul eșuat al Vienei, Înalta Poartă Otomană se va retrage pas cu pas.

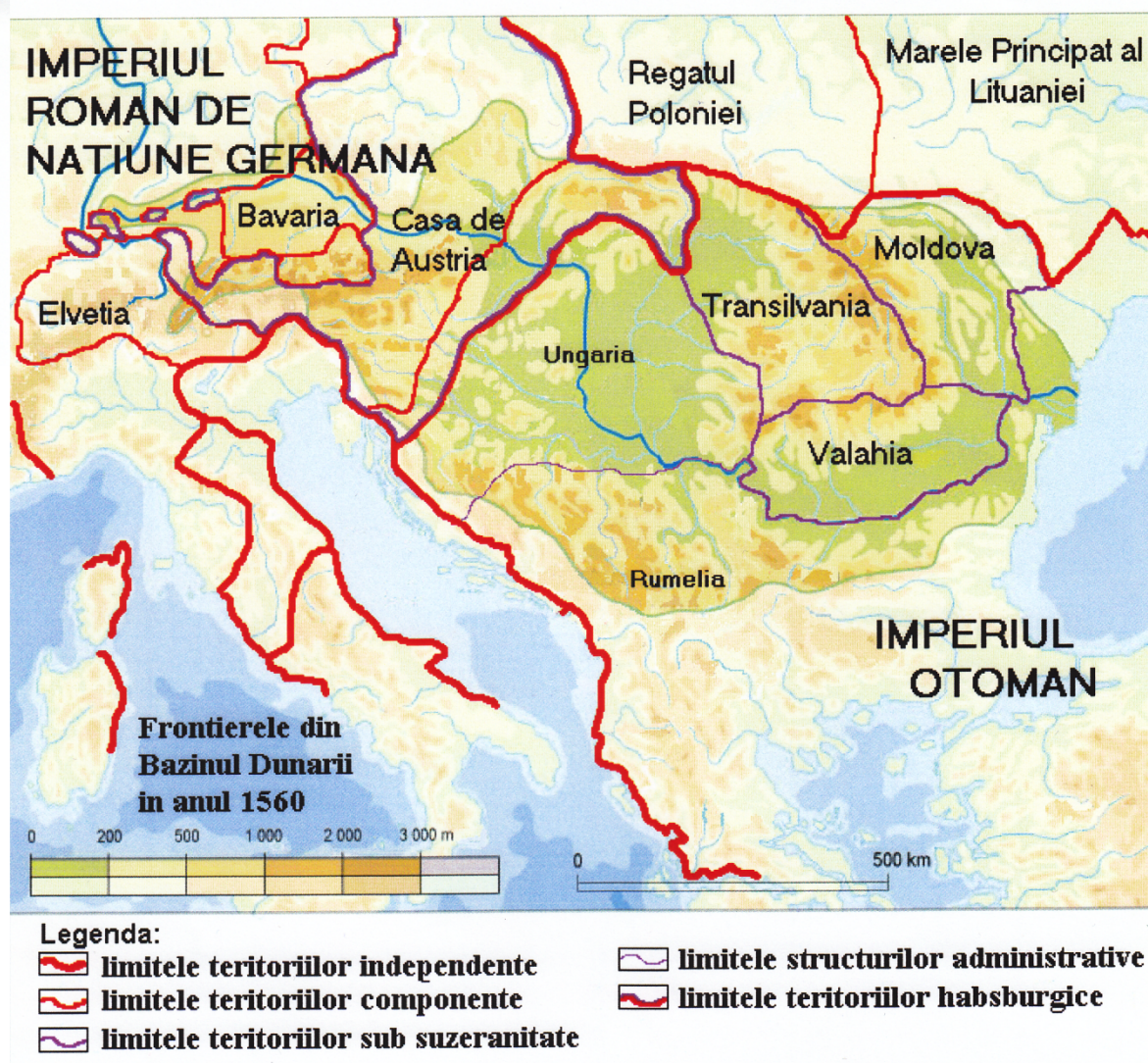
În paralel cu înaintarea turcilor în Bazinul Dunării, se constată o creștere a dominației Ungariei în regiune. Coroana maghiară se va dezmembra în urma victoriei turcilor la Mohacs în 1526

Otomanii vor trece de la dominare la anexare treptat și sistematic, cu anexări până la Dunăre, includerea de capete de pod, pe malul stâng al Dunării și cu dominarea teritoriilor de la stânga Dunării. Țaratul bulgar al Târnovoului este ocupat și este transformat în pašalâc (1393), turcii ajungând la Dunăre. Din 1387 până în 1416 Hoarda de Aur va produce un regres otomanilor. Situația se restabilește prin Mehmed I. În 1439 turcii cuceresc toată Serbia cu excepția Belgradului, orașul fiind stăpânit de unguri. După 1442 Iancu de Hunedoara organizează rezistența împotriva înaintării otomane, prin sprijinirea domnilor în Țara Românească și Moldova și prin campanii antiotomane până în inima Balcanilor, precum și prin apărarea cetăților strategice pentru flancul Dunării : Belgrad și Chilia. În 1444 Iancu de Hunedoara este înfrânt la Varna iar în 1448 la Kossovo.

Mehmed al II-lea înaintează: Moldova plătește haraci (1451), cade Constantinopolul (1453), razie cu flota la Cetatea Albă și Chilia, Caffa genoveză cade, Belgradul asediat în

1456, cucerirea Serbiei, a Amastrisul genovez și în 1461 Brusa, apoi Sinope. Mehmed stăpâna de la Varna la Bosfor și fațada anatoliană. El cucerește Bosnia în 1463. Prin preluarea de la Ștefan cel Mare în 1489 a Chiliei și Cetății Albe, otomanii fac din Marea Neagră un “Lac otoman”. Ei controlează Strâmtoarele și Gurile Dunării, la care se adăuga interdicția de a avea o flotilă, dominația coastelor și eliminarea pirateriei.

În 1521 cade sub atacul otoman cetatea Belgradului iar în 1522 Rhodosul cavalerilor Ioaniți. Peste trei ani este ocupat Banatul Severinului, Timișoara este transformată în pașalâc, turcii înaintând tot mai mult spre Ungaria. Coroana maghiară se va dezmembra în urma victoriei turcilor lui Soliman Magnificul la Mohacs în 1526 dar și unitatea teritorială, dezmembrându-se. Ulterior, otomanii vor lupta cu imperialii pentru dominarea fostelor teritorii ale Ungariei, incluzând Transilvania.

f. Războiul de 30 de ani

După 1610 începe să se desfășoare în Europa un proces de mare importanță : Războiul de 30 de ani. Acesta era o prelungire a conflictului dintre protestanți și catolici. Războiul de 30 de ani a transformat Imperiul German în câmp de bătaie pentru trupele germane, spaniole, austriece, suedeze. Participarea, chiar indirectă, a Poloniei va da naștere la un conflict între polonezi și turci, conflict în care erau prinse Moldova și Țara Românească. Pacea între Polonia și Înalta Poartă, încheiată prin mijlocirea lui Radu Mihnea, prevedea că Moldova rămânea sub suzeranitate otomană și Hotinul era retrocedat Moldovei. Turcii se vor mobiliza în conflictul cu Iranul din 1623 până în 1639, conflict în care între 1624 și 1628 Hanul Crimeei încheie alianță cu cazacii și Iranul. Pacea westfalică din 1648, prin care se încheia Războiul de 30 de ani, va confirma fărâmițarea germanilor în 300 de stătuțe, dintre acestea afirmându-se Bavaria și Austria în Bazinul Dunării, Brandenburgul-viitoarea Prusie, Saxonia, Hannovera.

După ce în 1614 atacă Sinope iar în 1625 Yenikioy, în Bosfor, cazacii de pe Don, supuși Moscovei cuceresc în 1637 Azovul (Azak) și provoacă revolte în Hanatul Crimeei. Azovul va reveni otomanilor în urma acțiunilor diplomatice ale lui Vasile Lupu. În 1648 se vor răscula împotriva polonezilor cazacii de pe Nipru, sub conducerea hatmanului Bogdan Hmielnițki. Moldova lui Vasile Lupu se va alia cu cazacii, sub presiunile tătarilor și cu țarii Moscovei din 1656. Moldova va intra în conflict cu Gheorghe Rakoczy al II-lea al Transilvaniei și cu Matei Basarab. Rakoczy va dori Polonia dar va pierde tronul Transilvaniei în fața tătarilor. Turcii vor ocupa cetățile Ineu, Caransebeș și Lugoj. Oradea devine pașalâc în 1660.

g. Înaintarea Habsburgică

Împăratul german Leopold I va întoarce armele împotriva turcilor în 1664, concentrând atenția spre pericolul otoman.

În 1672 turcii pornesc război împotriva polonezilor. În 1676 turcii îi înving pe polonezii lui Jan Sobieski și anexează Camenița în fața Hotinului și încheie pace cu Polonia. Turcii vor încheia pace și cu rușii în 1681. În 1683 otomanii ajung din nou sub zidurile Vienei, ca ripostă la atacurile lui Leopold I.

În 1685 austriecii sunt victorioși la Buda și Mohacs. Prin Tratatul de la Karlowitz

(1699) Transilvania este înglobată de austrieci. Muntenegrul are un caracter autonom. Polonia lui Jan Sobieski se va retrage din Moldova, evacuând cetățile Suceava și Neamț.

Are loc o înăsprire a regimului aplicat Principatelor de Înalta Poartă prin instaurarea domniilor fanariote în 1711 pentru Moldova și în 1716 pentru Țara Românească. În 1713 cetatea Hotinului, punct strategic dominând regiunea înconjurătoare, este transformat în raia, la întoarcerea turcilor din războiul purtat alături de suedezi și polonezi împotriva puterii crescânde a rușilor. În 1716 austriecii vor porni iar împotriva turcilor. În 1718, prin Tratatul de la Passarowitz, habsburgii preluau Oltenia, Banatul Timișoarei, nordul Serbiei cu Belgradul, nord-estul și centrul Croației.

h. Afirmarea Rusiei

Rușii încep să se afirme ca o putere imperială în Europa din 1645 înaintând treptat în partea inferioară a Bazinului Dunării și din nordul Mării Negre spre vestul și estul ei.

Turcii înving la Stănilești contra lui Petru I și Cantemir în 1711, preluând Azovul. Rușii pornesc în 1738 o campanie victorioasă împotriva tătarilor din Hanatul Crimeei. În 1739 Carol VI de Habsburg pornește contra turcilor dar pierde, retrocedând Oltenia și Serbia prin Pacea de la Belgrad. Rușii sunt nevoiți să încheie pace cu turcii, cu mediere franceză. Negustorii ruși puteau circula pe Marea Neagră dar doar pe nave otomane. Rușii cedau Hotinul Moldovei și se retrăgeau. Cetățile Azov și Taganrog erau demolate, rușii având doar drept la administrație civilă. Se fixa o nouă frontieră între Nipru și Kuban.

În 1768 Ecaterina a II-a a Rusiei începe o campanie împotriva turcilor. Campania se încheie prin Tratatul de la Kuciuc-Kainargi (1774). Rusia obține de la turci cetățile Azov, Ienicale, Cherci, Chilburn (la gura Niprului), autonomie pentru tătari și protecția ortodocșilor din Imperiul otoman prin Capitulații, Franța pentru străinii din imperiu care nesupuși ai sultanului iar sultanul pentru tătari. Tătarii erau fragmentați : Crimeea, Bugeac, Kuban, Yedistan, Giambuluc, Yediql. Rușii obțineau libera navigație în Marea Neagră și dreptul de a deschide consulate, așa cum aveau francezii și britanicii. Deșertul din unghiul format de Nistru și Bug revenea tot rușilor. Polonia va fi supusă unor dezmembrări succesive din care în 1772 Tratatul de la Sankt Petersburg oferă Austriei – Galiția, Prusiei – Prusia Orientală și Rusiei – Lituania.

Austriecii obțin în 1775 nordul Bucovinei pentru a uni Transilvania cu Galiția. În 1779

Convenția de la Aynali Kavak, semnată de turci și ruși explicita prevederile Tratatul de la Kuciuc-Kainargi. Hanatul devenea independent, teritoriul dintre Nistru și Bug al cetății Oceakov e direct al Porții dar revine tătarilor.

Iosif al II-lea și Ecaterina a II-a pornesc în 1787 o campanie împotriva otomanilor, intrând în Moldova și Țara Românească. Prin Pacea de la Șiștov (1791) austriecii pleacă Țara Românească și din Belgrad, cedându-li-se orașul Orșova iar granița cu Țara Românească stabilindu-se pe Cerna. Prin Pacea de la Iași (1792) rușii lui Potemkin se retrag din Moldova. Rusia ajunge să aibă graniță comună cu Moldova pe Nistru, lua zona dintre Bug și Nistru cu Ozu (Oceakov) și portul Hadjibey (viitoarea Odessa).

Între 1784 și 1802 obțin drept la navigație în Marea Neagră pe lângă Marea Britanie, Franța, Austria și Rusia. O problemă de navigație este în această perioadă pătrunderea navelor de război în Strâmtori.

i. Politica napoleoniană

Pornind din 1789 Napoleon va schimba configurația geopolitică la început în Bazinul Dunării și apoi în jurul Mării Negre. Franța își va face simțită prezența în Marea Neagră, începând cu anul 1802 în urma unui tratat semnat cu Înalta Poartă tratat care îi permitea să navigheze în apele Pontului Euxin.

Conflictul dintre turci și ruși, început în 1806, se va finaliza în 28 mai 1812 prin Tratatul de la București. Rușii obțin Basarabia și Chilia, având voie să navigheze cu vase de război doar până la Prut.

Sârbii se răscoală din 1804 până în 1814 contra pașalelor otomane, fiind sprijiniți de Rusia, apoi de Austria și Franța. Tot în 1804 apare Imperiul Austriei, în locul Imperiului de Națiune Germană.

După campania dezastruoasă din Rusia (1812), înfrângerea de la Leipzig în urma Bătăliei națiunilor din 1813 și invadarea Franței de către Coaliția VII (formată din Rusia, Austria, Prusia și Anglia), Napoleon este silit să abdice și să se exileze pe Insula Elba în 1814. Va reveni pe 1 martie 1815 în Franța dar după cele 100 de zile de conducere va fi învins definitiv la Waterloo de trupele anglo-prusace și va fi exilat pe Insula Sfânta Elena. Congresul de la Viena din 1815 în urma înfrângerii lui Napoleon încerca să stabilească un echilibru de forțe în Europa.

CURSURILE 9, 10 și 11

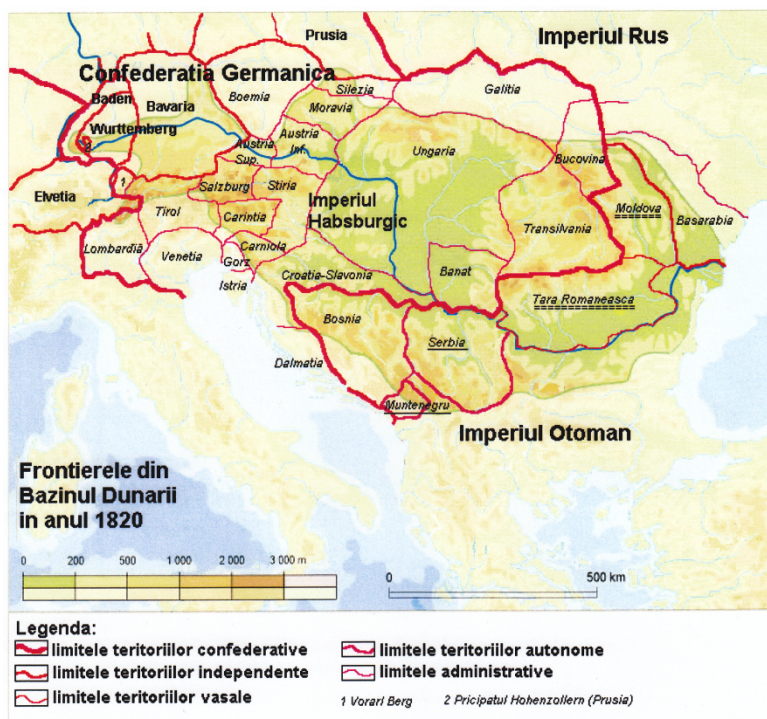
PERIOADA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

a. Congresul de la Viena

După perioada napoleoniană, Congresul de la Viena (1815) se va crea Confederația Germană, cu reprezentarea statelor germane suverane, orașelor libere (Lubeck, Franckfurt, Bremen și Hamburg), Imperiului Habsburgic, regatelor Prusiei, Danemarcei (pentru deținerea Ducatului Holstein) și Țărilor de Jos (care își întindea stăpânirea și asupra Ducatului de Luxemburg), se va aborda problema regimului navigației pe Dunăre, care trebuie stabilit de fiecare riveran pentru porțiunea care îi corespunde.

Apare o nouă alianță: Sfânta Alianță. Aceasta Ea cuprindea la început Rusia lui Alexandru I, Austria lui Francisc I și Prusia lui Wilhelm III, la ea aderând treptat majoritatea monarhiilor europene, cu excepția Marii Britanii. Rolul Sfintei Alianțe a fost acela de a păstra status quoul european și să stopeze mișcările revoluționare.

În domeniul navigației pe Dunăre, încă din 1813 Austria a început să folosească pe Dunăre vapoare cu aburi care se dovediseră foarte bune pentru alte fluvii. În urma Conferinței de la Istanbul din 1817, otomanii cedau Rusiei două insule mari din dreptul Chiliei și Ismailului.

În 1821 a fost pornită o mișcare revoluționară dar va fi înăbușită în Țările Române de turci, continuând doar în Moreea. După anul 1822 perioada domniilor fanariote lua sfârșit în Principatele Române.

Rusia și Turcia semnează în secret Convenția de la Akkerman la 7 octombrie 1826 cu acte separate pentru Serbia și Principatele Române (restituirea raialelor și elaborarea unor regulamente organice). Granița Rusiei înainta până la Brațul Sulina. Serbia devenea independentă administrativ.

În 6 iulie 1827, la Londra se semnează Convenția de la Londra de către Anglia, Franța și Rusia, prin care acestea fac front comun contra Turciei pentru susținerea autonomiei Greciei sub suzeranitatea Porții. Poarta va denunța Convenția de la Akkerman și în consecință are loc în 20 octombrie 1827 Bătălia de la Navarin, flotele aliate ale Franței, Angliei și Rusiei zdrobind flota turcă.

Rușii ocupă Principatele Române în 1828. Acțiuni se desfășoară și în Caucaz. În septembrie 1829 rușii și turcii semnează Tratatul de la Adrianopol, cu act separat pentru Principate (stabilirea graniței pe talvegul Dunării, desființarea raialelor Brăila, Giurgiu și Turnu și alipirea teritoriilor lor la Principate etc.). Rusia își fixa granița pe Prut și îngloba Delta Dunării, brațul Sfântul Gheorghe constituind granița comună cu Imperiul Otoman. Se asigura libertatea navigației pe Dunăre, Marea Neagră și Strâmtori, începând comerțul naval și competiția marilor puteri. La nordul Dunării se realiza o zonă demilitarizată. Rusia va ocupa Suhumi, Kale și Poti. Fâșia din Caucaz era dominată de ruși încă din 1803 prin ocuparea Munților Mingreliei. Achalzykh era cedat tot în 1829. Armenia Occidentală, Erzerumul, Nahicevanul erau smulse Persiei în urma războiului 1826 – 1828 încheiat prin Pacea de la Turkmanchai (1828).

La 13 iulie 1841 se semnează la Londra Convenția strâmtorilor prin care Anglia, Franța, Rusia, Austria și Prusia susțineau Poarta. Puterile semnatare garantau controlul Porții asupra strâmtorilor în schimbul unor concesi comerciale acordate lor. Strâmtoarele erau închise pentru orice navă de război.

b. Revoluțiile de la 1848

În anul 1848 se înregistrează mișcări cu caracter revoluționar în Europa. În cadrul Bazinului Dunării mișcări revoluționare vor avea loc în statele germane, la Viena, în Ungaria,

în Transilvania, în Principatele Române, Muntenegru și Herțegovina. Mișcările revoluționare vizau atât revendicări sociale cât și afirmarea identității naționale pentru o serie de popoare aflate sub stăpânire străină. Prin intervenția concertată a Imperiului Țarist, Imperiului Otoman și Imperiului Habsburgic mișcările vor fi înăbușite.

c. Războiul Crimeei și urmările sale

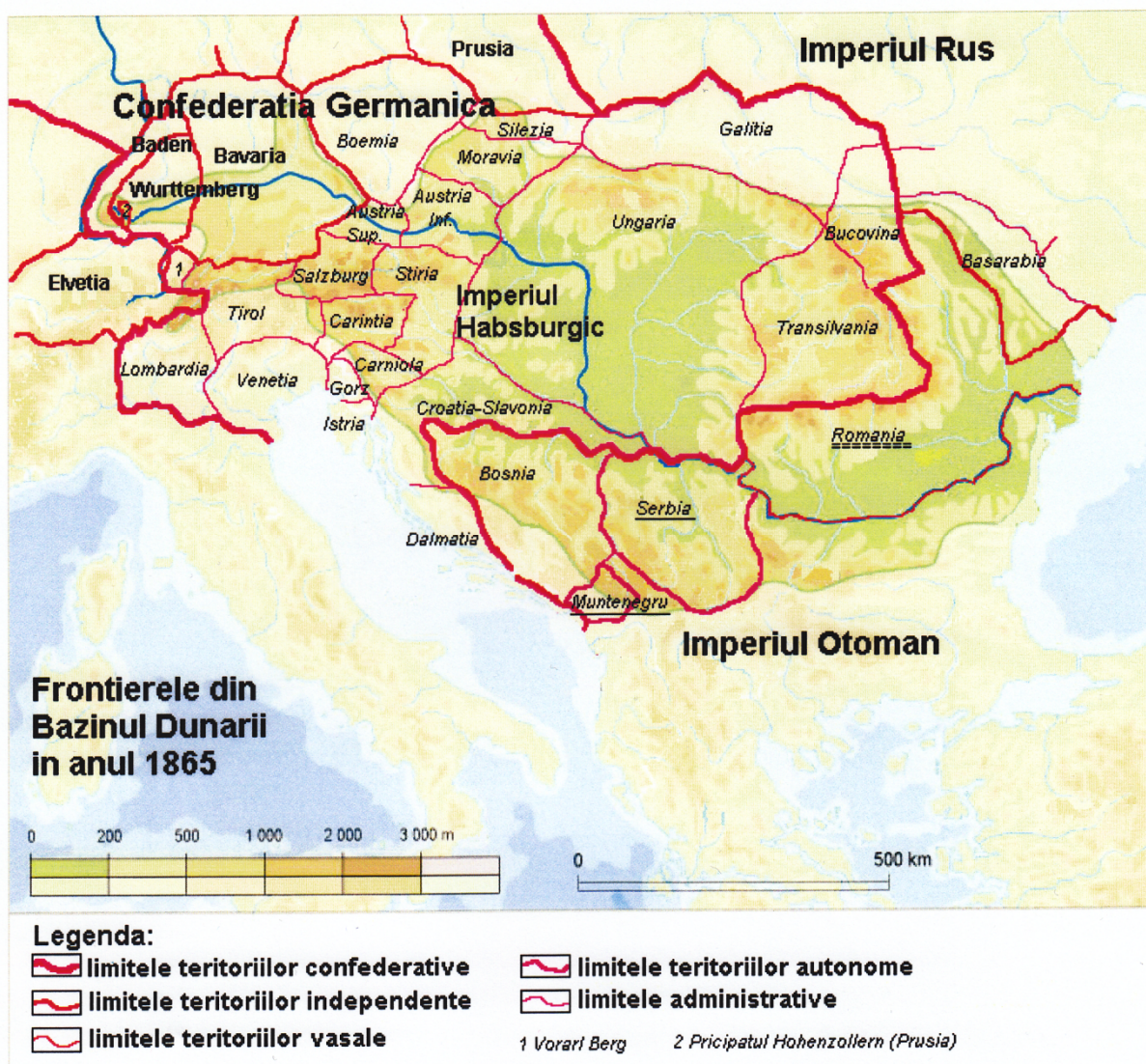
Rusia va încerca să stabilească un nou echilibru politic. Ei vor porni o campanie la Dunăre până în 1854. Otomanii vor riposta, susținuți de habsburgi pe Dunăre și de Franța, Marea Britanie cu Sardinia în Marea Neagră. Forțele acestea vor învinge rușii în Crimeea.

Tratatul de pace din 30 martie 1856 prevedea: retragerea trupelor austriece din Țările Române; înlăturarea protectoratului rusesc; menținerea suzeranității Imperiului Otoman și plasarea Principatelor sub o garanție colectivă a marilor puteri europene; sporirea autonomiei Țărilor Române și convocarea adunărilor ad-hoc pentru organizarea internă care să înlocuiască regulamentele organice din timpul protectoratului rusesc, rezultatele lor urmând a fi validate de o convenție la Paris; preluarea de către Moldova a sudului Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Ismail), blocând astfel accesul Rusiei la Dunăre; libertatea navigației pe Dunăre și neutralitatea Mării Negre; păstrarea de către Rusia a Insulei Șerpilor, cu toată opoziția Austriei; instaurarea protectoratului puterilor victorioase în Serbia, Poarta păstrându-și garnizoanele în cetăți; interdicția pentru Rusia și Turcia de a avea vase de război și fortificații la Marea Neagră; crearea Comisiei Europene a Dunării.

Se hotăra crearea unei comisii permanente, alcătuită din reprezentanții statelor riverane (Wurtemberg, Bavaria, Austria, Turcia și comisarii Serbiei, ai Țării Românești și ai Moldovei), cu sarcina de a elabora regulamentele de navigație și poliție fluvială și de a asigura prin lucrări corespunzătoare navigația. De asemenea se hotăra crearea unei comisii provizorii, alcătuită din reprezentanți ai puterilor semnatare ale tratatului (Franța, Austria, Anglia, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia) cu atribuția de a asigura navigația pe porțiunea de fluviu de la Isaccea până la vărsarea în Marea Neagră. În 1857 la Paris se semna un tratat între Austria, Franța, Marea Britanie, Prusia, Rusia, Regatul Sardiniei și Imperiul Otoman prin care Delta Dunării și Insula Șerpilor erau repuse sub suveranitatea Înaltei Porți.

La 24 ianuarie/5 februarie 1859, divanele ad-hoc aleg un domnitor comun, pentru cele două Principate, pe Alexandru Ioan Cuza, , fiind urmat în 1866 de Carol de Hohenzollern-

Sigmaringen.

Din 1865 Austria va înregistra o serie de înfrângeri, începând cu Italia și continuând cu bătălia de la Sadova, dusă împotriva Prusiei. În 5/17 februarie 1867 s-a încheiat acordul prin care se crea statul dualist Austro-Ungaria: Imperiul Austriac devine Imperiul Austro-Ungar, divizându-se administrativ și politic, față de Râul Leitha, în Cislethania (Galiția, Moravia, Boemia, Statele Austriece, Trentin, Istria și Dalmația) și Transleithania (Ungaria, Transilvania, Slovacia, Slavonia, Voivodina, Croația și Rijeka).

La Londra în 1871 se va semna Tratatul privind revizuirea stipulațiilor Tratatului de la Paris din 18/30 martie 1856 referitoare la navigația pe Marea Neagră și Dunăre. Se permitea accesul vaselor de război ale Rusiei. Sultanul putea deschide Strâmtoarele pentru puterile prietene, pe timp de pace pentru navele de război. Tratatul prevedea prelungirea mandatului de funcționare a Comisiei Europene a Dunării cu încă 12 ani și autorizarea statelor riverane

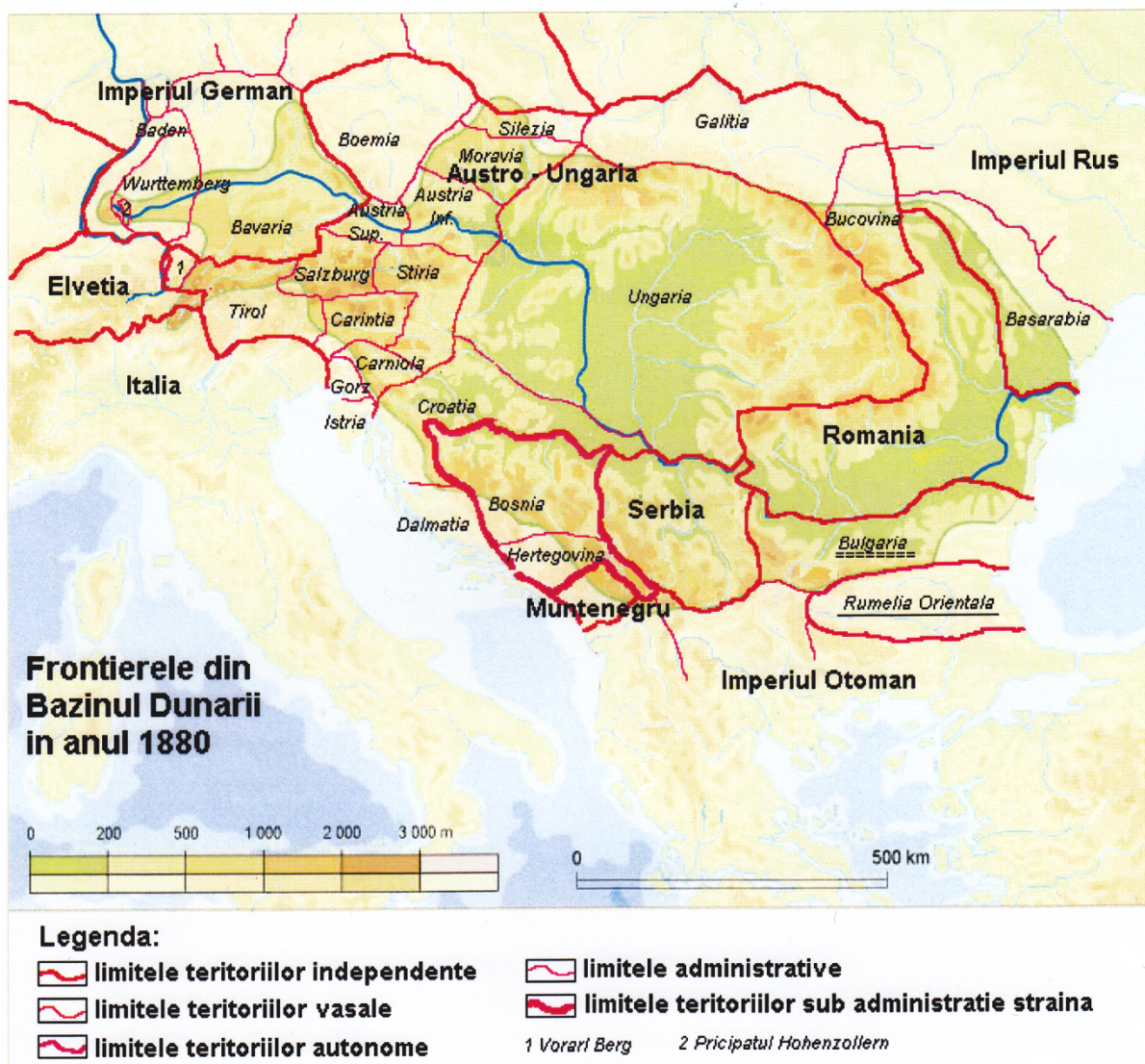
pentru a efectua lucrările de înlăturare a obstacolelor existente în zona cataractelor și Porților de Fier, cu dreptul de a percepe o taxă provizorie.

d. Criza orientală

Din 1875 au loc mișcări de răscoală antiotomană în Herțegovina, Bosnia, Serbia, Muntenegru și ale bulgarilor. Rusia se va implica, izbucnind un conflict. Rezultatul va fi înfrângerea Porții de armatele țariste, alături de armata română, trupele sârbești și macedonene, precum și detașamentele de voluntari bulgari, pentru independență.

Tratatul de pace dintre Rusia și Turcia semnat la San Stefano în anul 1878 stipula: Rusia prelua județele din sudul Basarabiei. Situația Deltei Dunării, Insulei Șerpilor și Dobrogei urma să fie reglementată de o comisie comună ruso-română, după 1 an de la data semnării păcii. Rusia lua și teritorii pe litoralul asiatic al Mării Negre; România, Serbia și Muntenegrul devin independente. Apărea un mare Principat Autonom Bulgar cu capitala la Sofia, incluzând și Macedonia, cu ieșire la Marea Neagră și la Egeea, sub protectoratul trupelor rusești timp de doi ani; fortificațiile de pe malurile Dunării din România, Serbia și Bulgaria urmau să fie distruse; Serbia primea pașalâcul Niș și o suprafață de 390 km².

Nemulțumit alături de Marea Britanie și Austro – Ungaria de rezultatele tratatului, cancelarul Bismarck organizează în 1878 Congresul de la Berlin. Tratatul semnat cu acest prilej de către reprezentanții Austro-Ungariei, Franței, Germaniei, Italiei, Marii Britanii, Rusiei și Imperiului Otoman va stipula: autonomie pentru un Principat Bulgar între Dunăre și Balcani, Rumelia Orientală, partea de la sud de Balcani rămânând sub autoritatea sultanului dar fiind condusă de un guvernator creștin. Principe al Bulgariei devine Alexandru de Battenberg; Bosnia trece, ca Bosnia și Herțegovina, sub administrarea Austriei și respectiv a Ungariei. Austro-Ungaria ocupa și sangeacul Novi Pazar, care despărțea Serbia de Muntenegru; Serbia, Muntenegrul și România devin independente. Serbia primea o suprafață de 520 km². Muntenegrul va dobândi ieșire la Adriatică; România prelua Delta Dunării, Insula Șerpilor și Dobrogea, barieră teritorială între Rusia și Bulgaria. O comisie ruso-română va stabili granița dintre Rusia și România.

După îndelungate negocieri cu puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin, România se proclamă regat, Carol I încoronându-se ca rege la 10/22 mai 1881.

Profitând de instabilitatea creată în Imperiul Otoman prin izbucnirea revoluției “junilor turci”, în 1908 Bulgaria se va proclama regat, principele Ferdinand devenind țarul Ferdinand I. După o perioadă de doi ani Nicolae al Muntenegrului se proclamă și el rege. În Austro-Ungaria se va decreta mobilizare militară parțială împotriva Serbiei.

e. Războaiele Balcanice

În anul 1912 au loc evoluții care tensionează atmosfera din Balcani. Muntenegru declară război Turciei, declanșând Primul Război Balcanic. În conflict sunt implicați Serbia, Muntenegru, Grecia și Bulgaria, albanezii. Interesul Austro – Ungariei era ca să formeze un

stat albanez contra tendințelor Serbiei de dezinclavare. După pierderi otomane se deschid lucrările Conferinței de Pace. Turcia va întrerupe tratativele de pace și va relua ostilitățile. După alte evoluții se redeschid tratativele de pace la Londra. Serbia nu obținea ieșirea la Adriatică și primea doar o mică parte din Macedonia. Bulgaria va considera teritoriile primite insuficiente. Albania, recunoscută ca stat independent în decembrie 1912, este supusă protectoratului internațional. Turcia renunța la toate posesiunile de la vest de linia Enos-Midia. Grecia primea Insula Creta și alte câteva insule din Marea Egee.

Serbia și Grecia vor semna o înțelegere, urmată de un acord militar, vădit orientat împotriva Bulgariei, considerată drept statul care a profitat cel mai mult de pe urma conflictului. La alianță se va alia și Muntenegrul. Bulgaria va declanșa un atac prin surprindere împotriva Serbiei, urmat de un altul împotriva Greciei. De partea Serbiei, Muntenegrului și Greciei vor intra în război contra Bulgariei, România și Imperiul Otoman. Lucrările Conferinței de Pace se vor desfășura la București: România primește două județe din Dobrogea (Caliacra și Durustorul) care formează Cadrilaterul, fixând granița pe linia Turk Smil – Ekrene; Turcia recupera Adrianopolul și o parte din Tracia; Serbia prelua Macedonia vardariană și Kossovo; Grecia încorporea Macedonia egeeană și o parte din Tracia apuseană; Muntenegrul ajungea riveran Lacului Skodar și avea granița comună cu Serbia în Sangiac.

f. Primul Război Mondial

În 28 iunie 1914, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand va fi asasinat la Sarajevo de către Gavrilo Princip, într-un atentat organizat de tinerii bosniaci. Acest fapt va deveni pretextul declanșării Primului Război Mondial. Austro-Ungaria este asigurată de Germania de sprijinul ei necondiționat în cazul unui conflict. Italia însă, chiar legată prin alianțe cu Austro-Ungaria și Germania, se declară neutră. Marea Britanie, Franța, Belgia și Rusia, alături de Serbia se opun Germaniei și Austro-Ungariei. Rusia își va mobiliza armata. România va intra ulterior de partea Aliaților. Luptele au fost la început victorioase de partea Puterilor Centrale, urmând victoriile din tabăra Antantei, marcate și de scoaterea Rusiei din război prin declanșarea revoluției bolșevice.

Primul tratat de pace se semna în iunie 1919 la Versailles cu Germania. El prevedea ca Germania să renunțe la toate coloniile sale și la importante teritorii în favoarea Franței, Belgiei, Danemarcei și Poloniei. Zona Rinului era demilitarizată, serviciul militar obligatoriu

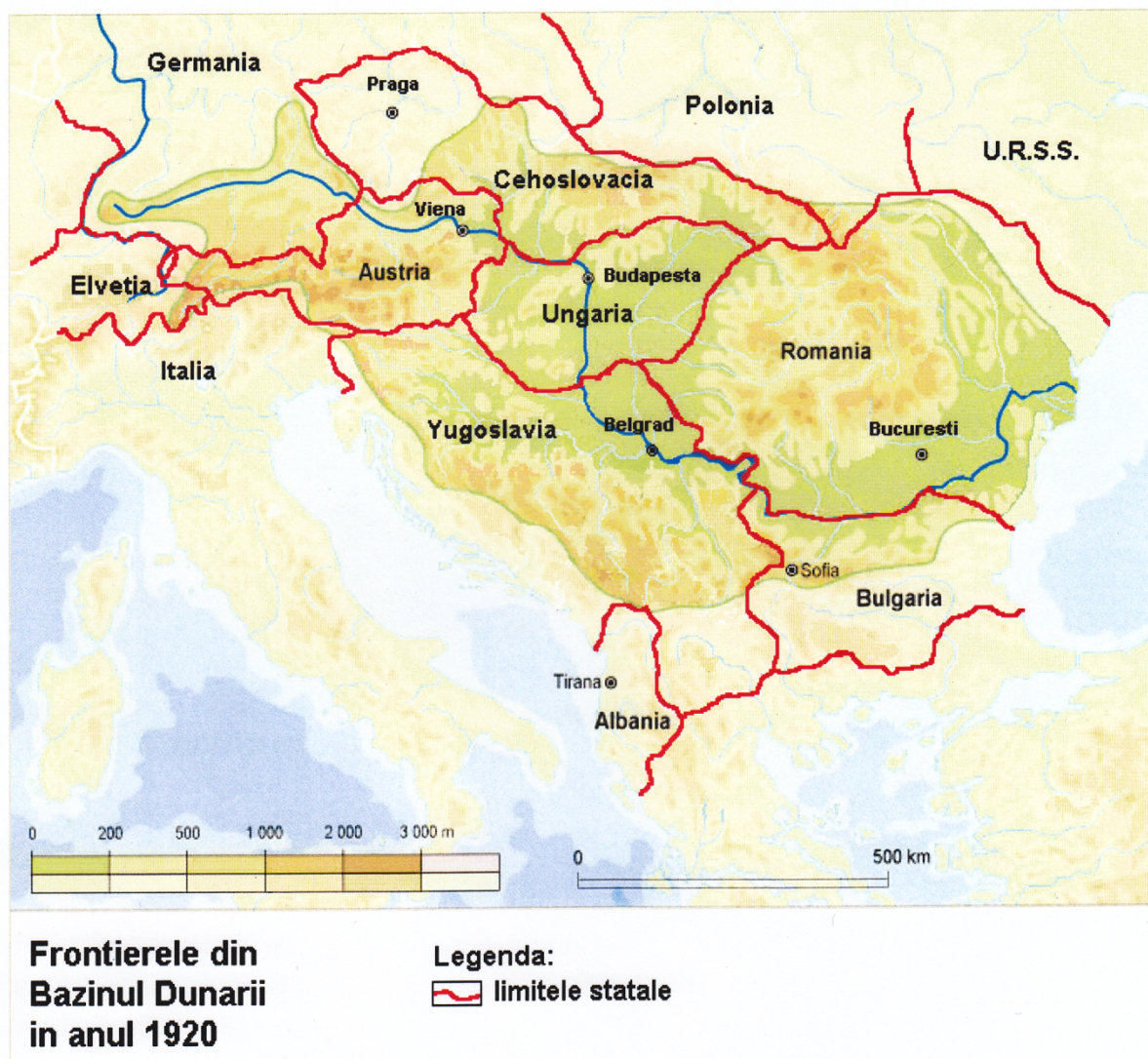
se desființa iar forțele armate erau limitate la 100000 de oameni. În problema Dunării tratatul prevedea menținerea Comisiei Europene a Dunării și înființarea pe restul fluviului a unei Comisii Internaționale a Dunării.

În septembrie 1919 la Saint-Germain en Laye se va semna tratatul de pace cu Austria. Aceasta recunoștea noile granițe ale statelor succesoare. De asemenea va ceda Italiei orașele Trentino, Triest și regiunea Istria, preluând în același timp regiunea Burgenland disputată cu Ungaria.

Bulgaria va semna tratatul de pace în noiembrie 1919 la Neuilly sur Seine. Ea ceda Greciei, Tracia de vest, pierzând în acest fel ieșirea la Marea Egee. Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor primea orașele Țaribrod, Bosilegrad și Strumica. Granița între România și Bulgaria era stabilită așa cum era ea în 1 august 1914. Armata bulgară era redusă la un efectiv total care număra 20000 de soldați.

Tratatul de pace cu Ungaria se va semna în iunie 1920 la Trianon, după tulburările bolșevice ale lui Bela Kuhn. Se recunoștea unirea Slovaciei și Ucrainei Subcarpatice cu Cehoslovacia, a Croației, Sloveniei, Voivodinei, regiunii Backa și a vestului Banatului cu Serbia. Pentru România, se recunoștea actul unirii Transilvaniei.

Semnarea păcii cu Turcia în august 1920 la Sevres recunoștea granițele Germaniei, Austriei, Greciei, Ungariei, Poloniei, României, Cehoslovaciei și Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Strâmtoarele erau plasate sub autoritatea unei Comisii internaționale. Se stipula libertatea deplină pentru orice pavilion pe timp de pace sau război. Comisia era alcătuită din câte doi reprezentanți ai puterilor învingătoare (Anglia, Franța, Italia, Japonia) și câte un reprezentant pentru statele riverane (Grecia, Bulgaria, Turcia, România). Două locuri erau rezervate pentru S.U.A. și Rusia, dacă acestea intrau în Societatea Națiunilor. Grecia prelua de la Turcia partea de litoral, Turcia păstrând Istanbulul și o parte de hinterland. Tot la Sevres este încheiat un tratat între Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, pe de o parte și România, Polonia, Cehoslovacia și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, asupra recunoașterii granițelor statelor nou formate sau reîntregite.

g. Perioada interbelică

În Europa va urma o perioadă marcată de escaladarea curentelor extremiste, de dreapta și de stânga, pe de o parte dar și de încercări de stabilire a unui sistem de alianțe menit să asigure securitatea frontierelor, pe fondul acutizării unei crize economice de mari proporții și a încercărilor de pacificare desfășurate sub autoritatea Societății Națiunilor. Mișcările extremiste erau alimentate de criza economică și de situația postbelică în general, nemulțumitoare pentru multe state. Stânga extremistă va fi stimulată de U.R.S.S., care va crea un organism cu caracter subversiv, Cominternul, pentru dezvoltarea partidelor comuniste și preluarea puterii de către acestea prin măsuri extreme, în multe țări europene. Mișcările de extremă dreapta vor viza în plan intern o politică autoritară și naționalistă iar pe plan extern

revizuirea situației frontierelor, evoluând cu mai multă forță în țările care se simțeau dezavantajate în urma războiului. Mișcările extremiste se vor ridica și vor ataca sistemul politic parlamentar și democrația pluripartinică, ca și împotriva sistemului economic capitalist, care se afla în mare criză.

La nivel internațional se vor încheia tratate și convenții cu impact asupra Mării Negre. La Lausanne Tratatul de pace cu Turcia, în urma războiului cu grecii purtat de Mustafa Kemal Atatürk, tratat semnat de către Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia, Grecia, Bulgaria, România, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Granițele Turciei cu Bulgaria și Grecia erau cele fixate în Tratatul de la București din 1913. Tratatul conține 17 anexe care reglementează printre altele și regimul strâmtorilor Bosfor și Dardanele. Se recunoște principiul libertății de trecere și de navigație pe mare și în aer. Pe timp de pace, flota de război care trece prin Strâmțori nu o poate depăși pe cea a riveranului cel mai puternic. În cazul în care Turcia e neutră, trec doar vasele puterilor dar nu se dedau la ostilități. Dacă Turcia este beligerantă au voie să pătrundă doar navele de război ale puterilor neutre. Comisia Strâmtorilor includea câte un reprezentant pentru statele riverane (România, Bulgaria, U.R.S.S.), pentru Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia și Yugoslavia. România va obține Insula Ada-Kaleh și dreptul de a permite vaselor de război de a trece pe Dunăre.

Un alt eveniment a fost Conferința de la Montreux din 1936. Ea fixa restricții pentru Marea Neagră. Vasele de război ale neriveranilor erau restricționate la 15000 t (riveranii având voie la 30000 t). Durata de staționare în Marea Neagră pentru navele de război ale neriveranilor se reducea la 20 de zile. În caz de conflict Turcia era avantajată.

h. Al Doilea Război Mondial

A doua conflagrație mondială o încheie pe prima și rezolvă multe din problemele pe care aceasta nu le-a rezolvat.

Pe plan internațional situația era asemănătoare cu cea ulterioară Primului Război Mondial: începeau lucrările Conferinței de Pace de la Paris în 1946, Austria și Germania se găseau sub administrația militară a U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Franței, se creează la 26 iunie 1945 Organizația Națiunilor Unite care înlocuia Liga Națiunilor, va renaște Cehoslovacia iar în locul Regatului Iugoslaviei Tito va proclama la 31 ianuarie 1946

Republica Populară Federativă Yugoslavia formată din republicile Serbia, Muntenegru, Croația, Slovenia, Bosnia-Herțegovina și Macedonia, având două regiuni autonome – Voivodina și Kosovo.

În februarie 1947 se semnează Tratatul de pace de la Paris, tratat semnat cu fostele state aliante Germaniei: Italia, Bulgaria, Finlanda, Ungaria și România. În privința granițelor în Bazinul Dunării se înregistrau următoarele modificări față de Congresul de pace de la Paris din 1919: Cadrilaterul era înglobat de Bulgaria iar granița U.R.S.S. se fixează la Prut, înglobând izvoarele Prutului și Rutenia, împingând granița cu Polonia spre vest. Mai mult, prin semnarea la 4 februarie 1948 la Moscova a Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu România, U.R.S.S. prelua ostroavele Tătaru Mic, Daleru Mic, Daleru Mare, Maican și Limba de pe Brațul Chilia, deplasând astfel granița față de șenal. Tot în 1948 printr-un Proces Verbal se ceda sovieticilor Insula Șerpilor de către România. Aici sovieticii vor instala mijloace radioelectrice prin care supraveghează Marea Neagră și Mediterana de Est.

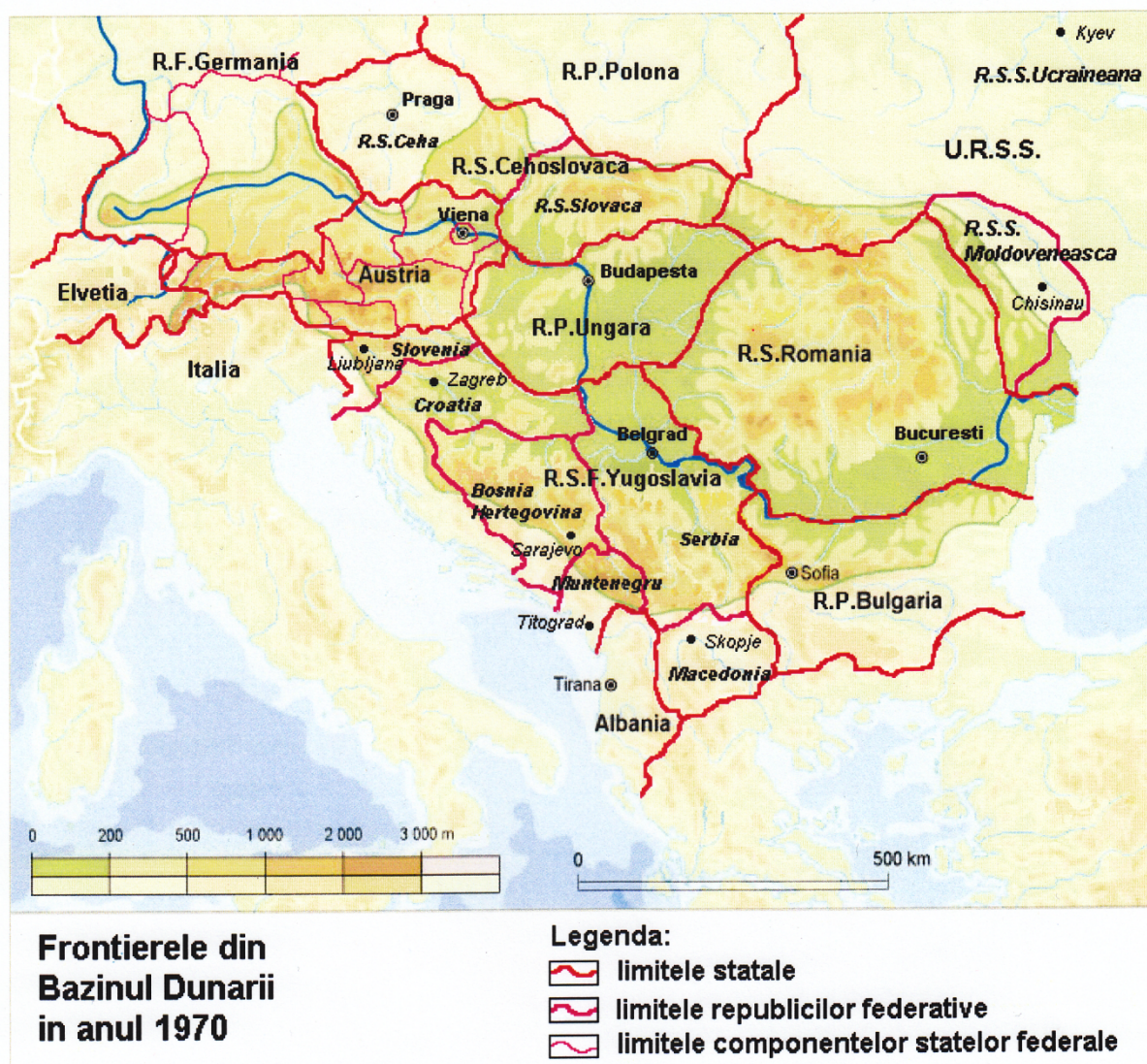
i. Perioada postbelică; Regimurile comuniste

În problema navigației pe Dunăre, în vara anului 1948 se vor întruni la Belgrad reprezentanții guvernelor Marii Britanii, Franței, Statelor Unite ale Americii, Austriei, Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Ungariei, Bulgariei, României, Ucrainei și U.R.S.S., stabilind noul regim de navigație pe Dunăre (între Ulm și Marea Neagră, prin brațul Sulina) și exclude statele neriverane de la controlul lui. Noua convenție fixează principiul libertății navigației. Este creată Comisia Dunării, unic organ reprezentativ, cu sediul la Galați și apoi la Budapesta, din care fac parte Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, România, Ucraina și U.R.S.S. Din 1960 în comisie face parte și Austria iar R.F.G. participă în calitate de observator.

În urma Crizei Rachetelor din Cuba din octombrie 1962 S.U.A. își va retrage rachetele amplasate în Turcia.

Lucrările de construcție inaugurate în 1964 pentru executarea amenajărilor hidroenergetice și de navigație în sectorul Porților de Fier se termină în 1971, iar în 1977 se va semna contractul privind realizarea Sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier II, care va fi inaugurat în 1984. De asemenea, România și Bulgaria vor analiza în 1962 posibilitatea construcției unui nod hidroenergetic pe Dunăre la Turnu Măgurele – Nikopol. În 1970 se va semna un protocol privind construcția unui complex hidroenergetic la Islaz –

Somovit iar în 1972 un protocol pentru realizarea în comun a unui complex hidrotehnic la Cioara - Belene.

În 1973 se decide la Plenara Partidului Comunist Român reînceperea construcției Canalului Dunăre – Marea Neagră. El se va realiza în perioada 1976 – 1984, Cernavodă – Poarta Albă – Agigea, în 1988 punându-se în funcțiune în 1988. Legătura dintre Dunăre și Main iar apoi spre Rin va fi asigurată, la rândul ei, printr-un canal. Construit într-o primă variantă în perioada 1836 – 1845, legând Altmuhl de Main, a funcționat până în 1945. Din 1959 încep lucrările la un nou canal Main – Dunăre, lucrări care se continuă până în prezent. În 1977, Cehoslovacia, Ungaria și Austria semnează un tratat cu privire la regularizarea cursului Dunării și construirea complexului hidroenergetic de la Gabčíkovo – Nagymaros. Datorită protestelor ecologiștilor, Austria se va retrage din proiect, fiind urmată în 1989 de Ungaria. Divergențele dintre Slovacia și Ungaria în problema complexului hidroenergetic sunt

încă nesoluționate, cele două state adresându-se instanțelor internaționale.

După cel de al Doilea Război Mondial, în același context de amenajare complexă, s-au dezvoltat sisteme extinse de drenaj, de protecție împotriva inundațiilor și de irigații pentru agricultură.

În 1981, România, Bulgaria și U.R.S.S. vor realiza o aplicație la Constanța, anul următor, membrii Pactului de la Varșovia efectuând aplicații pe litoralul bulgăresc. În 1988 sateliții sovietici evidențiază în 16 iulie un mare accident ecologic în zona portului Sulina, autoritățile sovietice făcând public acest incident.

j. Căderea Comunismului; Conflicte și reorganizări pe harta politică

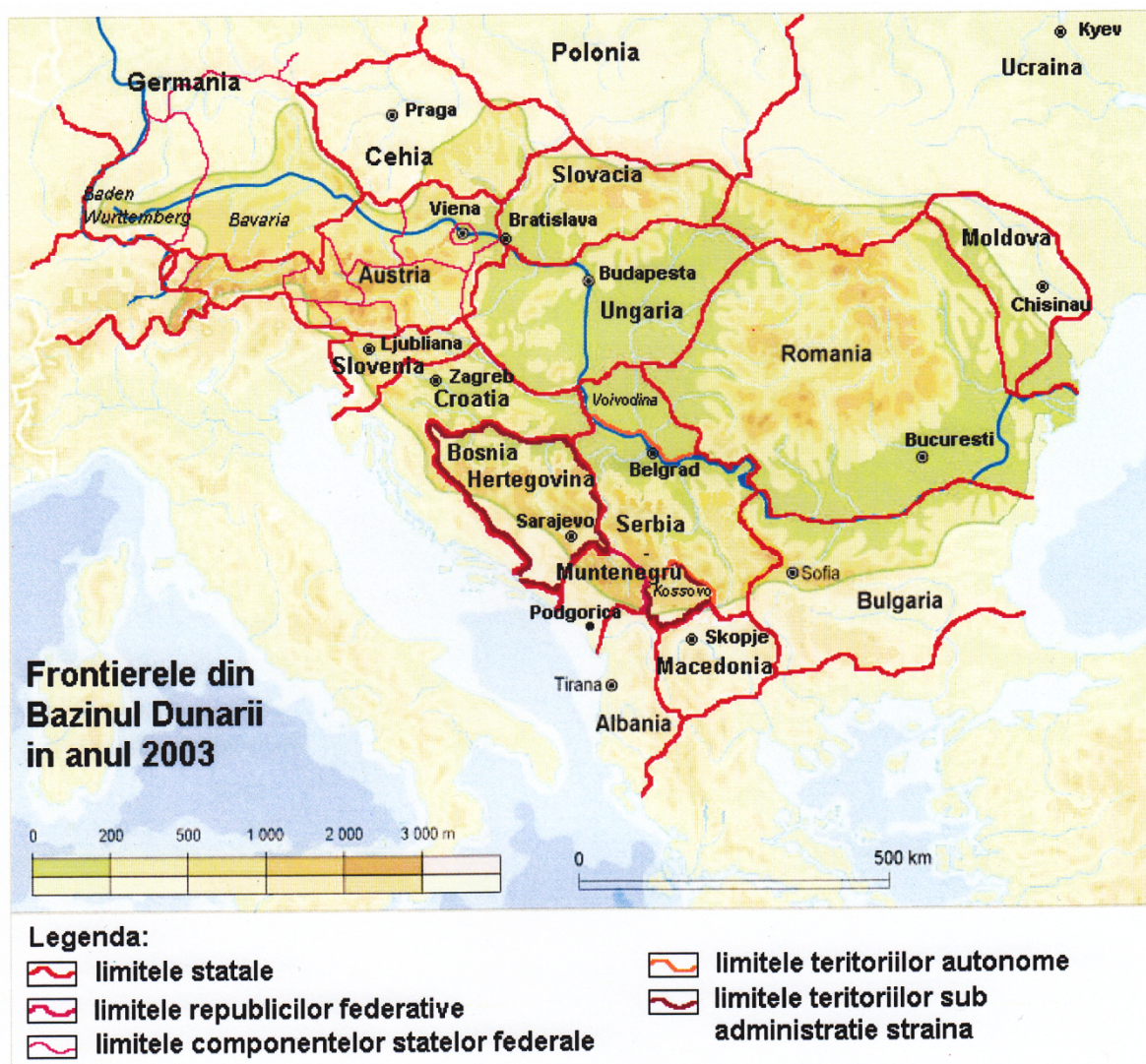
Ajuns la conducerea Partidului Comunist din U.R.S.S., Mihail Gorbaciov inaugurează în 1985 politica de glasnost și perestroika, politică ce va duce la “dezghețul” comunist și la eliberarea energiilor de democratizare și de afirmare a identității națiunilor în U.R.S.S. și în statele comuniste satelit. U.R.S.S., Iugoslavia, Cehoslovacia se vor dezintegra, în unele cazuri în mod violent. Reunificarea Germaniei se înscrie și ea în procesele care au urmat căderii comunismului, ca și retragerea Armatei Roșii.

Privind planul militar se pot menționa extinderea N.A.T.O. pe Dunăre și spre Marea Neagră, folosirea de baze americane a facilităților din România și Bulgaria, existența Transnistriei, împărțirea flotei Mării Negre între Ucraina și Federația Rusă, problemele din Osetia, Abkhazia și Adjaria (care determină tensiuni între Rusia și Georgia).

Domeniul navigației pe Dunăre participă și el cu date, în 1992 fiind definitivat Canalul Rhin-Main-Dunăre. În aceeași sferă intră și problema bombardării podurilor din Serbia, blocajul navigației pe Sulina prin scufundarea navei Rostok, Canalul Bâstroie inițiat de Ucraina.

Un aspect important care se regăsește în evoluțiile din prezent mai ales la Marea Neagră este cel al gazelor naturale și petrolului: transportul gazelor prin gazoducte pe sub Marea Neagră sau ocolind Marea Neagră și prin vase metaniere, transportul petrolului prin oleoducte care ocolesc Marea Neagră sau prin vase petroliere, resursele de hidrocarburi din platoul Mării Negre care potențează problemele de delimitare a platoului continental între România și Ucraina

În contextul protecției mediului se pot aminti Convențiile specifice pentru Marea Neagră și Bazinul Mării Negre. În același context se înscriu și impactul construcției Canalului Bâstroie, a Complexului Gabcikovo – Nagymaros, centralelor nucleare de pe Dunăre (Kozloduy, Belene) sau la Marea Neagră (în Turcia), poluările cu cianuri din Bazinul Tisei, a pescadoreanilor turcești care pescuiesc în apele teritoriale românești sau bulgare ale Mării Negre.

CURSUL 12

CONCLUZII LA SISTEMUL GEOPOLITIC AL MĂRII NEGRE ȘI DUNĂRII

Marea Neagră joacă multiple roluri:

- element strategic. În Antichitate grecii au colonizat țărmurile Mării Negre și de aici spre interior. Insula Nesebăr din Bulgaria e reprezentat o bază importantă în Evul Mediu. De asemenea în Insula Șerpilor au fost instalate în perioada comunistă sisteme de supraveghere pentru Marea Neagră. Se poate aminti rolul geostrategic al Peninsulei Crimeea pentru grecii din Antichitate, genovezi, în timpul Războiului Crimeei și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Tot în sfera geostrategică se înscriu și tendințele de deenclavizare și a căpăta ieșire la mare (Țara Românească în timpul lui Mircea cel Bătrân, Moldova lui Alexandru cel Bun, Rusia Ecaterinei a II-a) și apoi de a lărgi țărmul (România după Războaiele Balcanice, U.R.S.S. în timpul celui de al Doilea Război Mondial). În sens invers s-a produs enclavizarea prin tăierea ieșirii la mare prin teritorii alipite (Turcia a enclavizat Armenia în urma Tratatului de la Lausanne, aceasta având ieșire la Marea Neagră în urma Tratatului de la Sevres). De importanță strategică este și amplasarea de baze militare la mică distanță de țărmuri (ex. folosirea de către trupe americane a poligonului Babadag și a bazei aeriene de la Mihai Kogălniceanu precum și a centrului logistic Aitos din Provincia Burgas și bazei aeriene Ignatievo din Provincia Plovdiv) sau menținerea unor zone de conflict înghețat (Transnistria, Osetia, Abkhazia, Adjaria) pentru dominarea regiunii.

- mediu de viață. Marea Neagră reprezintă sediul a numeroase și diverse ecosisteme. Protecția acestora a căpătat o importanță sporită, fiind abordată de convenții internaționale, la nivel regional și mondial. Această abordare este prioritară în rolul jucat de ecosistemele respective pentru activitățile turistice sau de recreere. De asemenea, pentru populațiile din vecinătate, marea a reprezentat tot timpul o sursă de pește și de alte produse acvatice, încă din cele mai vechi timpuri. Se pot aminti incidentele provocate de pescadoreanle turcești în dreptul coastelor românești și bulgărești;

- sursă de materiale (nisip, pietriș etc.), săruri, minerale, petrol și gaze. Un exemplu este delimitarea platoului continental între România și Ucraina pentru miza exploatării hidrocarburilor;

- cale de transport. Marea Neagră a fost un mediu de transport încă din Antichitate pentru diversele tipuri de nave. Grecii, romanii, bizantinii, genovezii, venețienii, otomanii, cazacii, rușii, englezii, francezii etc. au parcurs marea cu navele. În acest sens un aspect important l-a jucat internaționalizarea statutului Strâmtorilor, după 1800. În prezent regimul lor este fixat de Convenția de la Montreaux din 1936. Se poate aminti interesul Rusiei de a canaliza metanierele și petrolierele de la Novorossiisk și interesul Turciei de a canaliza spre Golful Iskenderun). Tot în aceeași sferă se includ și porturile, cu cele două caracteristici - comerciale și militare (un exemplu problematizant este Sevastopolul și împărțirea flotei fostei U.R.S.S.) și canalele, cu rol în facilitarea și scurtarea accesului (Canalul Dunăre – Marea Neagră și problematica româno – ucraineană privind impactul de mediu al construcției Canalului Bâstroe)

- sursă de energie. Marea Neagră nu este folosită în mod direct la producerea energiei. Doar centrale eoliene se pot poziționa pe coastele. Probleme pot crea aceste centrale dacă sunt puse pe căile de mișcare ale păsărilor;

- receptor pentru substanțe lichide, poluanți, deșeuri, ape uzate, ape epurate, ape de răcire etc. Sunt două perspective de analiză a apei ca receptor, și anume ca receptor pentru materiile venite de la țărm sau ca receptor pentru materii venite din anumite „spoturi interne” de suprafață (insule, nave, platforme de foraj) sau de adâncime (submarine, conducte etc.). Un capitol important al abordării apei mării ca receptor îl reprezintă activitățile nucleare Turcia planificând construirea unei centrale nucleare. Pentru Marea Neagră se aplică două convenții privind protecția mediului: Convenția Internațională pentru Prevenirea Poluării de la nave (MARPOL 73/78) semnată la Londra în 1973 și modificată printr-un Protocol în 1978 și Convenția privind protecția Mării Negre împotriva poluării, semnată în aprilie 1992 la București.

- agent distructiv. Valurile stârnite de furtuni nu produc pagube majore în Marea Neagră dar au rol în eroziunea țămurilor.

Sistemul geopolitic al Mării Negre evoluează în etape istorice, cuprinzând în prezent următorii actori:

- cei cu deschidere la respectiva mare (Bulgaria, România, Ucraina, Rusia, Georgia, Turcia);
- cei care se găsesc în cadrul bazinului hidrografic al mării (pe lângă cele cu ieșire la mare se adaugă Bielorusia din Bazinul Niprului și țările din Bazinul Dunării);
- cei care formează puncte nodale de conexiune pe axele de transport ce includ respectiva

- mare sau care se plasează pe respectivele axe (Azerbaidjan, Armenia, plus Olanda);
- actori politici internaționali ce sunt puteri ale sistemului politic regional sau mondial (Comisia Europeană, Franța, Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, N.A.T.O.);
- puteri navale internaționale (Cipru, Grecia).

Apa Bazinului Dunării sau Dunărea joacă multiple roluri:

- resursă vitală pentru oameni, plante și animale și sursă de apă pentru activități industriale.

Apa reprezintă resursă pentru viața organismelor. Privită ca resursă, sunt importanți de analizat doi parametri, atât cantitatea cât și calitatea. În zona inferioară a Dunării s-au format și au evoluat spre amonte civilizații neolitice cunoscute. Resursa hidrică nu s-a aflat sub stres de la început. În prezent, doar în perioadele secetoase pot apărea probleme privind cantitatea de apă. Calitatea, care este în strânsă corelație cu scopul în care resursa este utilizată, este foarte importantă, mai ales odată cu creșterea impactului activităților umane în perioada contemporană. Problema calității apei a determinat deplasarea abordării până la nivel de bazin hidrografic. În 29 iunie 1994 se semna la Sofia Convenția privind cooperarea pentru protecția și utilizarea durabilă a Dunării, aceasta intrând în vigoare la 22 octombrie 1998. Convenția consideră drept stat dunărean, acel stat care deține o cotă de peste 2000 km² din bazinul hidrografic. Convenția a fost semnată de reprezentanții Germaniei, Austriei, Cehiei, Slovaciei, Ungariei, Sloveniei, Croației, Bulgariei, României, Moldovei, Ucrainei și Uniunii Europene;

- mediu de viață. Bazinul Hidrografic al Dunării reprezintă sediul a numeroase și diverse ecosisteme. Protecția acestora a căpătat o importanță sporită, fiind abordată de convenții internaționale, la nivel regional. Această abordare este prioritară în rolul jucat de ecosistemele respective pentru activitățile turistice sau de recreere. De asemenea, pentru populațiile riverane, Dunărea a reprezentat tot timpul o sursă de pește și de alte produse acvatice, încă din cele mai vechi timpuri;

- sursă de materiale (nisip, pietriș etc.);
- cale de transport. Pentru diversele ambarcațiuni, de la cele mai rudimentare la cele mai sofisticate, calea de transport reprezentată de apă a fost folosită în diverse scopuri, de la transportul propriu, la transportul de persoane, mărfuri și alte bunuri sau produse, transporturi cu caracter militar, transportul de materii prime, materiale, deșeuri etc. Din Antichitate, pentru ambarcațiunile rudimentare ale populațiilor locale, pentru vasele grecești, romane, bizantine, otomane, vasele cu aburi austro – ungare, ca și celelalte până în prezent. Problemele de navigație

sunt reglementate de Comisia Dunării. În aceeași sferă se includ și canalele: Canalul Dunăre – Marea Neagră, Canalul Bâstroye, Canalul Dunăre – Main – Rhin;

- element strategic. Dunărea a jucat rolul de frontieră strategică din Antichitate pentru partea inferioară, inclusiv pentru Imperiul Roman (la nivelul întregului fluviu), Imperiului Bizantin, Imperiului Otoman. Dunărea a fost un factor de dezinclavare pentru Regatul Ungariei, pentru Austro-Ungaria.

- sursă de energie. Apa a fost utilizată pentru producerea energiei mecanice la început (mori și vâltori), în perioada modernă fiind folosită și la producerea energiei electrice prin intermediul hidrocentralelor, adesea apele necesitând amenajări extinse (baraje) pentru producerea de energie. Ca resursă hidrolică apa a fost și este sursă de cooperare: Porțile de Fier (România – Serbia), Gabčíkovo – Nagymaros (Slovacia și Ungaria, cu implicațiile privind protecția mediului);

- receptor pentru substanțe lichide, poluanți, deșeuri, ape uzate, ape epurate, ape de răcire etc. Pentru partea din aval de locul de recepție, fluviul devine agent poluator, punând în pericol celelalte funcțiuni ale sale, în special cele legate de viața oamenilor, plantelor, animalelor, floră și faună. Managementul apelor din punct de vedere al calității apelor a determinat, în perioada contemporană, extinderea sistemului geopolitic fluvial la nivelul întregului bazin. Pentru fluvii se pot aminti marile centrale nucleare care au nevoie de cantități mari de apă pentru răcire (pe Dunăre – Kozloduy, Belene, Cernavodă);

- agent distructiv. La protecția împotriva inundațiilor prin diguri și baraje, prin amenajările complexe pe care statele le realizează individual sau prin cooperare se adaugă intenția de a se trece la un sistem integrat de alarmare în caz de inundații.

Sistemul geopolitic fluvial al Dunării evoluează în etape istorice, cuprinzând în prezent următorii actori:

- cei care se găsesc în cadrul respectivului bazin hidrografic. Dintre ei mai importanți sunt cei care dețin gurile de vărsare (România și Ucraina), părți din cursul navigabil al fluviului și afluenților (Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, România, Bulgaria, Moldova, Ucraina și prin Comisia Savei – Bosnia - Herțegovina) și izvoarele (Germania). Cei care nu fac parte din lista de mai sus dar care se găsesc în cadrul bazinului hidrografic respectiv sunt importanți la nivel de bazin hidrografic, din perspectiva cantității și calității apei (Cehia, Muntenegrul). Mici suprafețe ale Bazinului sunt incluse în următoarele state: Italia, Elveția, Polonia, Albania și Macedonia, acestea

nefiind incluse în sistemul geopolitic. Celelalte state amintite sunt semnatare ale Convenției privind Protecția Dunării;

- cei care formează puncte nodale de conexiune pe axele de transport ce includ respectivul fluviu și riveranii mărilor în care se varsă fluviul (Turcia – cu Strâmtoarele, Georgia, Rusia, Olanda conectată prin Rin – Main - Dunăre);
- actori politici internaționali ce sunt puteri ale sistemului politic regional sau mondial (Comisia Europeană, Franța, Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană – Semnatară a Convenției privind Protecția Dunării, N.A.T.O.);
- puteri navale internaționale (Cipru, Grecia).

Dintre cei amintiți anterior, observatori în Comisia Dunării sunt : Turcia, Franța, Olanda, Cehia, Ciprul, Grecia, Muntenegrul și Comisia Europeană.